

N:o 113.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition angående förvärfvande för statsverkets räkning af Trollhätte kanalverk m. m.; gifven Stockholms slott den 15 april 1904.

Under återopande af bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för denna dag, vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen att ej mindre, med godkännande af det i statsrådsprotokollet omförmälda förslag till kontrakt angående förvärfvande för Kungl. Maj:ts och kronans räkning af Trollhätte kanalverk och viss annan nya Trollhätte kanalbolags egendom, medgifva, att Kungl. Maj:t må i enlighet med samma kontrakt träffa öfverenskommelse med kanalbolaget om förvärfvande för statsverkets räkning af den i kontraktet angifna egendom, äfvensom bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att verkställa likviden i enlighet med kontraktet,

än äfven medgifva, dels att kanalverket med hvad till detsammas drift erfordras i jord, byggnader, inventarier, materialier m. m. må ställas under förvaltning af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen,

dels att till bestridande af kostnaden för denna förvaltning må utaf kanalverkets inkomster tillsvidare användas ett belopp af högst 120,000 kronor om året,

dels att, sedan af kanalverkets inkomster guldits såväl nyssnämnda förvaltningskostnad som ock utgifterna för kanalverkets underhåll jämte hvad därmed äger sammanhang samt af samma inkomster till riksgäldskontoret öfverlämnats 3,6 procent af den i svenska statens 3,6 procent obligationer erlagda köpeskillingen, återstoden af den årliga inkomsten af kanalverket må öfverlämnas till handels- och sjöfartsfonden,

dels ock att, beträffande de i köpet ingående delar af det till stadsplan indelade området vid Trollhättan samt det öster därom belägna,

till stadsplanens utvidgning afsedda området, samma områden må, intill dess utredning hunnit verkställas såväl i fråga om villkoren för upplåtelser från dessa områden som beträffande arrendevillkoren för redan upplåtna tomter, sedan nu gällande arrendekontrakt gått till ända, stå under den förvaltning, som af Kungl. Maj:t bestämmes, och kostnaden för förvaltningen utgå af inflytande tomt- och andra afgifter.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

Under Hans Maj:ts,
Min Allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF.

Hjalmar Westring.

*Utdrag af protokollet öfver civilärenden, hållet inför Hans
Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stock-
holms slott den 15 april 1904.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BOSTRÖM,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena LAGERHEIM,
Statsråden: ODELBORG,
 HUSBERG,
 PALANDER,
 WESTRING,
 RAMSTEDT,
 BERGER,
 MEYER,
 VON FRIESEN och
 VIRGIN.

Departementschefen statsrådet Westring yttrade härefter.

Uti en vid 1898 års riksdag väckt motion hemställdes, att Riksdagen måtte i skrifvelse anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta inleda underhandlingar med nya Trollhätte kanalbolag, om och under hvilka villkor bolaget vore villigt att öfverlämna Trollhätte kanal, dess reserverade medel och rättigheter i öfrigt till staten, samt därefter för Riksdagen framlägga förslag i ämnet.

I sitt öfver nämnda motion afgifna utlåtande framhöll statsutskottet, dit motionen remitterats, utan att närmare ingå på bedömning af de skäl motionären anförde för ifrågavarande kanalanläggnings förvärf-

Motion vid
1898 års
riksdag.

vande åt staten, att det i allt fall icke kunde synas lämpligt att, på sätt i motionen föreslagits, i sådant syfte inleda underhandlingar med nya Trollhätte kanalbolag, innan utredning rörande bolagets rättsförhållanden till kronan blifvit förebragt, hvarför utskottet, då resultatet af den utredning i sistnämnda ämne, hvarom Riksdagen hos Kungl. Maj:t anhållit, ännu icke blifvit framlagdt, och den af motionären väckta frågan sålunda för det dåvarande icke borde af Riksdagen upptagas, hemställde, att motionen icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda, hvilken hemställan af Riksdagens bägge kamrar bifölls.

Beträffande den antydda utredningen af kanalbolagets rättsförhållanden till kronan tillåter jag mig erinra om följande.

Rättegångar
angående
kanalbolagets
förhållande
till kronan
och angående
vattenrätten.

Med anledning af Riksdagens år 1895 församlade revisorers berättelse samt inom båda kamrarna väckta motioner anhöll Riksdagen uti skrifvelse den 11 maj 1896, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en sådan utredning.

Af dessa motioner samt statsutskottets däröfver afgifna utlåtande framgår, att den begärda undersökningen hufvudsakligen skulle hafva till föremål att utreda, *dels* huruvida två af Väne härads ägodelningsrätt den 28 februari 1867 fastställda laga skiften, hvilka, då kronan därigenom tillskiftats endast områden å ömse sidor om kanalen, men kanalbolaget däremot, bland annat, områdena invid fallen, förmenades hafva skett kronan till förfång, tillkommit under sådana omständigheter, att möjlighet för desammas upphäfvande förefunnes, samt *dels* huruvida kanalbolaget hade skyldighet att till statsverket redovisa afkomst af åtskilliga bolagets så kallade enskilda tillgångar.

Beträffande berörda laga skiften — det ena mellan å ena sidan kanalbolaget, såsom ägare af $^{11}/_{16}$ mantal Stora Hojum och hemmanet Lilla Hojum, och å den andra kronan, såsom ägare af återstående $^{5}/_{16}$ mantal Stora Hojum, ett kronohemman, hvartill bolaget dock på grund af dess privilegier hade perpetuell besittningsrätt, samt det andra afseende alla ägora till hemmanen Olidan och Åker, af hvilka det förra, som enligt privilegierna med perpetuell besittningsrätt innehades af kanalbolaget, ägdes af kronan och det senare af bolaget — förekommer att, sedan länsnotarien i Älfsborgs län å kronans vägnar år 1896 anfört besvär öfver Väne härads ägodelningsrätts ofvan berörda, den 28 februari 1867 meddelade beslut, hvarigenom nämnda två laga skiften faststälts, under yrkande, på anförda skäl, att då nämnda förrättningar icke kunde anses hafva mot kronan vunnit laga kraft, till följd hvaraf förrättningarna icke bort af ägodelningsrätten fastställas, ägodelningsrättens beslut

måtte undanröjas, på det att kronan, hvilkens rätt blifvit genom förrättningarna kränkt, måtte beredas tillfälle att hos ägodelningsrätten anföra besvär däröfver, Kungl. Maj:t genom två särskilda utslag den 14 december 1896 funnit skäl ej vara anfördt, som kunde föranleda till undanröjande af de å ifrågavarande landtmäteriförrättningar meddelade fastställelser.

Hvad vidare angår den andra frågan, som den af Riksdagen begärda utredningen skulle afse, eller frågan om skyldighet för bolaget att till statsverket redovisa inkomst af bolagets så kallade enskilda tillgångar, så har, sedan å kronans vägnar mot kanalbolaget anstälts rättegång rörande bestämmande af nya grunder för beräkning af bolagets behållna inkomst samt om skyldighet för bolaget att till kronan utgifva det belopp, som med tillämpning af dessa grunder befunnas utgöra kronans tillgodohafvande enligt 9 § i de för bolaget gällande, den 2 februari 1838 fastställda privilegier, Kungl. Maj:t genom dom den 18 augusti 1902 fastställt det slut, hvartill underrätterna i målet kommit och hvarigenom kronans i målet förda talan ogillats.

Den utredning, som i Riksdagens skrifvelse år 1896 begärdes, har sålunda resulterat däri, att nu föreligga af högsta domstolen meddelade domar, hvarigenom ogillats den af kronan mot kanalbolaget förda talan i de afseenden, som skrifvelsen afsåg.

Under det att de af kronan mot kanalbolaget anställda rättegångarna sålunda icke utfallit till kronans fördel, har emellertid kronan haft så mycket större framgång i de rättegångar, som under tiden pågått mot enskilda personer angående rätten till Trollhättefallen och vissa öar däri.

I fråga om dessa rättegångars uppkomst och förlopp torde jag få erinra därom att, sedan genom nådigt bref den 7 november 1890 särskilda personer förordnats att afgifva förslag angående lämpligaste sättet för tillgodogörandet af den kronan tillhöriga vattenkraften vid Trollhättan, dessa kommitterade i underdånigt utlåtande den 7 maj 1894 framställt förslag att för tillgodogörande af den vattenkraft vid Trollhättan, som enligt dessa kommitterades åsikt tillkomme kronan, anlägga en kraftuttagningsstation å Gullön.

Under den syn, som för erhållande af tillstånd till utförande af denna anläggning af kronan jämlikt 1880 års förordning om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund begärdes, bestreds af en strandägare kronans rätt till de bägge Toppöarna, som äfven skulle af anläggningen beröras.

I den äganderättstvist om dessa öar, som kronan på grund af detta bestridande nödgades anställa mot nämnda strandägare, förklarades kronan genom en af Kungl. Maj:t den 30 december 1899 gifven dom vara ägare af öarna af det skäl, att de vore belägna i Trollhätte strömmar, till hvilka kronan af ålder tillkomme äganderätten.

Genom dom den 19 augusti 1901 i mål emellan kronan och Trollhättans elektriska kraftaktiebolag angående rätten till vattnet utmed den nämnda aktiebolag tillhöriga västra stranden invid Trollhättefallen har Kungl. Maj:t vidare fastställt Göta hofrätts i målet meddelade dom, hvarigenom förklarats vara i målet utredt, att Trollhätte strömmar af ålder ansetts utgöra en kronan tillhörig egendom, i följd hvaraf kraftaktiebolaget inom det till nämnda kronoegendom hörande område af Göta älf icke kunde tillerkännas annan rätt till vattnet, än som kunde härledas från upplåtelser från kronan, samt att, emedan till Trollhätte strömmar måste räknas samtliga Trollhättefallen och således äfven det längst ned belägna fallet eller den så kallade Flottbergsströmmen, Trollhätte strömmar alltså komme att omfatta den del af älven, som började med Prästskedets fall och sträckte sig till slutet af Flottbergsströmmen.

Dessutom har kronan genom en särskild rättegång mot ingenjören Ernst Stridsberg tillerkänts äganderätten till den i Trollhätte strömmar belägna Spikön.

Motion vid
1903 års
riksdag.

Vid 1903 års riksdag väcktes i Andra Kammaren en motion, däruti hemställdes, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt inleda underhandlingar med nya Trollhätte kanalbolag för utredande af, till hvad pris och under hvilka villkor i öfrigt all kanalbolagets fasta egendom samt för kanalverkets drift erforderlig lös egendom, med upphörande af alla kanalbolaget beviljade rättigheter och förmåner, kunde åt statsverket förvärfvas, samt därefter med förslag i ämnet till Riksdagen inkomma.

I motionen anföres följande.

Då resultatet af utredningen rörande kanalbolagets rättsförhållande till kronan föreläge, och frågan om en ombyggnad eller utvidgning af Trollhätte kanal, hvartill ett vidlyftigt förslag af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framlagts, allt mer trängde till en lösning, samt dessutom genom utgången af rättegångarna mellan kronan och enskilda personer angående rätten till vatten och vissa öar i Trollhätte strömmar möjlighet för kronan uppnåtts att, om nödigt strandområde därför af kronan äfven förvärfvades, kunna i en utsträckning, hvarom man år 1898 icke ägde någon kännedom, tillgodogöra sig vattenkraften vid Trollhättan,

syntes rätta tidpunkten vara inne för att inför Riksdagen ånyo bringa å bane frågan om förvärfvandet för kronans räkning af Trollhätte kanal, hvarmed jämväl stode i samband frågan om sättet för tillgödö- görandet af den kronan tillhöriga betydliga vattenkraften vid Trollhättan, hvilken alltjämt väntade på sin användning.

Af nyssnämnda rättegångar hade framgått det resultat, att kronan förklarats vara ägare af samtliga Trollhättefallen, samt att enskild person icke kunde hafva annan rätt till vatten eller område å öar däri än den, som kunde härledas genom upplåtelse från kronan, hvilken upplåtelse här skett genom så kalladt skatteköp.

För bestämmande af den rätt, som sålunda kunde tillkomma enskilda, som vid Trollhättan innehade verk och lägenheter, hade af kronan anhängiggjorts talan mot dels Trollhättans elektriska kraftaktiebolag, som innehade verk å Önan, samt dels ingenjören Ernst Stridsberg, som innehade verk å västra delen af Malgön.

I dessa båda rättegångar, som vore anhängiga vid Flundre, Väne och Bjärke häradsrätt, hade af kronan, då innehafvarne af dessa verk, som bestode af äldre skatteköpta sågar och kvarnar, icke kunde anses hafva rätt till större vattenkvantitet eller till mera landområde, än som varit behöfligt såsom drifkraft och utmål för dessa gamla sågar och kvarnar, i det skick de vid deras skattläggning befunnits, med stöd af ett utaf trafikchefen C. J. Magnell afgifvet utlåtande framställts påstående därom, att det måtte varda kraftaktiebolaget och Stridsberg ålagdt att till kronan afträda, det förra ett midt på Önan beläget, icke obetydligt område samt den senare ett mindre område å öfre delen af västra Malgön, samt att de måtte förklaras berättigade att för sina verk uttaga och använda, det förra högst 10,46 kubikmeter vatten per sekund och den senare högst 15,4 kubikmeter vatten per sekund, sålunda helt obetydliga vattenkvantiteter i förhållande till hela den vid Trollhättan framrinnande vattenmängden.

Med hänsyn till utgången af de redan afgjorda rättegångarna angående rätten till vattnet i Trollhätte strömmar torde man väl kunna utgå från det antagandet, att kronans talan i nyssnämnda två mål skulle åtminstone till hufvudsakliga delar bifallas.

Såvidt motionären kunnat utröna, funnes nu, förutom nämnda Trollhättans elektriska kraftaktiebolags och ingenjören Stridsbergs verk vid Trollhättan, icke andra industriella anläggningar än det Trollhättans pappersbruksaktiebolag tillhöriga, strax nedom Önan belägna pappersbruket, fordom benämndt Tröskelns kvarn, samt Trollhättans oljeslageri och Nydqvist & Holms mekaniska verkstad.

Hvad då först anginge Tröskelns kvarn, vore den därvid använda vattenkvantiteten, som toges från den lilla bassängen nedanför Önan, så obetydlig att, äfven om frågan om den rätt till användandet därpå, som kunde tillkomma ägaren af Tröskelns kvarn, lämnades åsido, densamma icke syntes kunna spela någon roll för sättet för uttagande i större skala af den kronan tillhöriga vattenkraften vid Trollhättan.

Beträffande däremot Trollhättans oljeslageri samt Nydqvist & Holms mekaniska verkstad, så uttoges det för desammas drift använda vattnet genom sidolopp från kanalen ned till älften, och då det torde vara uppenbart, att till kanalen icke finge insläppas mera vatten, än som erfordrades för densammas begagnande för själfva kanalfarten, kunde man väl icke utan skäl påstå, att därvidlag föreläge förhållanden, som dittills kunnat fortgå endast på den grund att, då god tillgång på obegagnadt vatten funnits, någon anmärkning däremot icke framställts.

Östra delen af Malgön, hvarå fordom legat verk, som innehafts af nya Trollhätte kanalbolag, vore för närvarande obegagnad.

Enär, såsom af hvad nu anförts framginge, för kanalbolaget till dessa verk icke kunde finnas någon annan rätt än den, som kunde härledas från kronan, föreläge beträffande dem samma förhållanden som vid Önan och västra delen af Malgön, ehuru för bestämmande af storleken af den vattenkvantitet och det utmål, som borde tillkomma de gamla sågar eller kvarnar, som haft sitt läge därstädes, någon rättegång från kronans sida ännu icke mot kanalbolaget anhängiggjorts.

När kanalbolaget år 1897 begärde syn enligt 1880 års vattenrättsförordning för att å västra delen af Malgön anlägga en kraftuttagsstation, bestred emellertid kronan denna kanalbolagets ansökan, under framhållande att kanalbolagets rätt till vatten- och landområde därstädes icke vore utredd; och förklarade häradsrätten i anledning därpå genom beslut den 14 december 1897 det af kanalbolaget sålunda anhängiggjorda målet hvilande i afbidan på utgången af en blifvande äganderättstvist.

Sedermera hade emellertid kanalbolaget, på därom gjord underdånig ansökan, erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd att, utan att dock själfva äganderättsfrågan därigenom finge prejudiceras, vid västra delen af Malgön under föreskrifna villkor uttaga en mindre vattenkvantitet för användande till en elektrisk kraftuttagsstation därstädes, hvars ändamål hufvudsakligast torde vara att för kanalens behof anskaffa belysning samt kraft till slussarnas öppnande och stängande; och sedan under år 1902 tillstånd efter syn jämlikt 1880 års förordning därtill vunnits, påginge för närvarande arbeten för anläggningens utförande.

Enligt hvad förut nämnts, ägde kanalbolaget landområdena å östra stranden invid själfva Trollhättefallen, men då jämlikt förenämnda domar kronan vore ägare till Trollhätte strömmar i deras helhet, kunde någon rätt till vattnet lika litet tillkomma ägaren af östra stranden som ägaren af den västra.

Vid ett den 1 juni 1795 fastställdt laga skifte å den invid östra stranden vid Trollhättefallen belägna utmarken, Trollhätteberg, hade ock i enlighet därmed uttryckligen bestämts, att gränsen för denna utmark mot älften utgjordes af själfva älfsstranden.

Sammanfattades nu hvad sålunda anförts, framginge däraf, att kronan med undantag af berörda på grund af äldre upplåtelser, skatteköp från kronan, beroende inskränkningar, hvilkas omfattning icke ännu vore rättsligen bestämda, men hvilka väl icke kunde vara af den betydelse, att de hindrade användandet af vattenkraften för öfrigt, vore ägare af samtliga fallen vid Trollhättan.

Men då nya Trollhätte kanalbolag vore ägare af eller innehade besittningsrätten till östra stranden, samt Trollhättans elektriska kraftaktiebolag ägde den västra stranden, föreläge den egendomliga situationen, att kronan, ehuru ägare af allt vattnet, i saknad af därför erforderligt strandområde, vore beröfvad möjlighet att tillgodogöra sig detsamma.

För lösandet af denna svårighet hade vid 1902 års riksdag af Kungl. Maj:t framlagts ett förslag, hvars hufvudgrunder vore, att för vattenkraftens tillgodogörande å västra stranden skulle anläggas två särskilda kraftstationer, den öfre af Trollhättans elektriska kraftaktiebolag och den nedre af kronan, att nämnda aktiebolag af kronan tillförsäkrades rätt att för all framtid för bolagets kraftstation tillgodogöra sig den vattenmängd, som på grund af blifvande laga synedom finge vid hvarje tid genom den till denna anläggning hörande tunneln framföras, samt att kronan i utbyte däremot, förutom en bestämd afgift, skulle af kraftaktiebolaget erhålla ett vid det nedersta fallet beläget jordområde för anläggningen af den kraftstation, som skulle tillgodogöra den nedersta delen af fallen, som kronan för sin räkning skulle bibehålla.

Sedan statsutskottet med mindre väsentliga ändringar hemställt om bifall till hvad i den kungl. propositionen sålunda föreslagits, mot hvilken hemställan dock samtliga utskottsledamöter från Andra Kammaren reserverat sig, blef propositionen af Första Kammaren bifallen, men af Andra Kammaren afslagen, hvadan frågan för den gången förfallit.

I den af Andra Kammarens utskottsledamöter afgifna reservationen hade bland annat framhållits, att fullständig utredning saknades, huruvida icke de för kraftuttagningen erforderliga anordningarna skulle med mindre kostnad kunna utföras på östra älfstranden, samt att, äfven om vid ifrågasatt ombyggnad af Trollhätte kanal en del af den vid denna strand belägna mark blefve för den nya kanalens framdragande erforderlig, möjlighet dock icke syntes vara utesluten för att utrymme för såväl kanalanläggningen som vattenledning för kraftuttagning å denna strand kunde beredas, hvarjämte hemställts, att Kungl. Maj:t täcktes låta föranstalta om förnyad och fullständig utredning i ämnet samt till Riksdagen inkomma med det förslag, hvartill en sådan utredning kunde gifva anledning.

Sedermera hade, vid föredragning af Riksdagens skrifvelse med anledning af nämnda proposition, Kungl. Maj:t, som funnit särskild utredning böra genom sakkunnig person verkställas därom, huruvida icke vattenkraften vid Trollhättan, äfven under förutsättning att ifrågasatt ombyggnad af Trollhätte kanal komme till stånd, kunde ändamålsenligt tillgodogöras genom kraftuttagningens förläggande till älfvens östra strand, uppdragit åt civilingenjören J. G. Richert att efter undersökning därom till Kungl. Maj:t afgifva det yttrande och förslag i berörda afseende, hvartill undersökningen kunde gifva anledning, hvarjämte Richert bemyndigats att, för den händelse mark för dylik anläggning erfordrades från af nya Trollhätte kanalbolag disponerad jord, om förvärfvande för kronans räkning af denna mark med kanalbolaget preliminärt förhandla.

Sådant yttrande och förslag hade den 30 december 1902 inkommit till jordbruksdepartementet.

Emellertid syntes det motionären vara uppenbart, att lika litet som det med en sådan undersökning afsedda ändamålet kunde vinnas, därest densamma ej verkställdes fullt allsidigt, i hvilket afseende det väl kunde ifrågasättas, huruvida *en* person kunde behärska de såväl kanalanläggningen som kraftledningen berörande olika ämnen, lika litet kunde det vara lämpligt att med kanalbolaget ingå i underhandlingar om förvärf för kronans räkning af särskilda delar af mark, som utaf kanalbolaget disponerades, därest behof funnes att åt kronan förvärfva hela kanalverket med dess tillhörigheter, hvilket vore fallet, om staten skulle utföra den ombyggnad eller utvidgning af Trollhätte kanal, som redan länge ifrågasatts.

Frågan om denna ombyggnad af Trollhätte kanal hade inträdd i ett nytt skede, sedan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen med en den

15 februari 1902 dagtecknad skrifvelse till Kungl. Maj:t öfverlämnat ett af öfverstelöjtnanten P. Laurell uppgjort förslag till sådan ombyggnad, hvilket sedan remitterats för yttrande till underordnade myndigheter.

Enligt detta i storartad skala uppgjorda förslag skulle en ny kanal anläggas i nära öfverensstämmelse med den af Kristoffer Polhem i början af 1700-talet föreslagna och sedan delvis utförda planen.

Kostnaderna för den nya farled, som nämnda styrelse ansåge böra utföras med ett djup af 6 meter och med en minsta bottenbredd af 30 à 26 meter i gräfd kanal och af 60 meter i den öppna älfven, beräknades enligt det af styrelsen förordade alternativet för kanalens anläggning komma att uppgå i jämnt tal till 32,000,000 kronor, hvari dock icke inberäknats kostnaderna för anordnande af erforderliga hamnar i Vänern eller inlösen af verken vid Lilla Edet.

Mer än tvifvelaktigt syntes dock vara, om en kanal af sådana dimensioner kunde erfordras för att tillfredsställa trafikens behof äfven med hänsyn till den utveckling, den under en öfverskådlig framtid kunde taga, samt om de finansiella uppoffringar, som anläggningen af en kanal i så storartad skala måste medföra, stode i något rimligt förhållande till de fördelar, som därigenom skulle kunna vinnas.

Från många håll hade gjort sig gällande den åsikten, att denna kanalfråga, som med hänsyn till trafikens behof och de svårigheter, som vore förenade med den nuvarande kanalanläggningen, obestridligen trängde till ett snart afgörande, lämpligast skulle lösas på det sätt, att de nuvarande kanallinjerna förbättrades och utvidgades, samt att en ny kanallinje med måttliga dimensioner å östra stranden anlades, hvarför kostnaderna kunde antagas skola uppgå blott till en bråkdel af hvad som erfordrades för utförandet af den ifrågasatta stora kanalen.

I detta afseende syntes särskild uppmärksamhet böra fästas vid den, såsom det uppgåfves, af kanalbolagets förre öfveringenjör C. Wallström framkastade tanken att förlägga den nya kanalleden med inlopp ofvanför Stallbacka och utgångspunkt nedanför Åkers Ström å östra stranden inåt landet från den nuvarande kanalleden räknadt. Genom erhållande sålunda af dubbla kanalleder skulle den stora fördelen vinnas, att särskild kanalled skulle erhållas för uppgående och nedgående fartyg.

Men huru än utvidgningen af Trollhätte kanal komme att ske, vare sig enligt en mera omfattande eller efter en blygsammare plan, visst syntes dock under alla förhållanden vara, att denna utvidgning eller ombyggnad med hänsyn till den betydelse, denna farled, som förbunde landets största insjö och det där omkring liggande upplandet

med Västerhafvet, ägde, icke borde öfverlämnas åt det nuvarande kanalbolaget eller annat bolag utan utföras af staten.

Likaväl som det ansetts nödvändigt, att de stora järnvägslinjerna borde anläggas och administreras af staten, likaväl vore det ock erforderligt, att denna kanalled, som utan tvekan i betydelse kunde jämföras med en stambana, äfven innehades af staten. I den nämnda, af Riksdagens revisorer till 1896 års Riksdag afgifna berättelsen hade äfven framhållits, att det borde tagas i öfvervägande, huruvida icke Trollhätte kanal genom lösen eller köp kunde för kronan förvärfvas.

En förutsättning för genomförandet af det utaf väg- och vattenbyggnadsstyrelsen till Kungl. Maj:t öfverlämnade förslaget till kanalens utvidgning vore ock förvärfvandet för kronans räkning af nya Trollhätte kanalbolags jord och rättigheter, och hade i kostnadsförslaget till denna anläggning för inlösen af bolagets jord och rättigheter upptagits ett belopp af 4,000,000 kronor.

Svaret på frågan, om statens intressen i denna kanalled och de områden, som af kanalbolaget innehades, vore så stora, att desamma borde åt statsverket förvärfvas, syntes därför icke kunna blifva annat än jakande.

Men då uppställde sig spørsmålet, om möjlighet funnes för kronan att utan kanalbolagets medgifvande kunna förvärfva desamma.

Enligt 9 § i det för nya Trollhätte kanalbolag den 2 februari 1838 meddelade privilegium vore bolaget skyldigt att till kronan årligen erlägga allt hvarmed den behållna inkomsten öfverstege etthundra tusen riksdaler banko.

För den händelse att den af kronan mot kanalbolaget förda talan om skyldighet för bolaget att till kronan redovisa afkomsten af bolagets så kallade enskilda tillgångar, i motsats till hvad nu skett, af domstolarna bifallits, hade naturligen frågan om statens förvärf af kanalverket ställt sig betydligt enklare, då bolaget icke kunde antagas hafva något emot att afhända sig ett kanalverk, af hvilket det aldrig årligen, huru stora än inkomsterna blefve, kunde erhålla större afkastning än 150,000 kronor och inlösningssummans storlek med hänsyn därtill utan svårighet kunde beräknas.

Gifvet vore, att under nuvarande förhållanden, då bolagets privilegium icke syntes för kronan medföra någon inlösningsrätt, denna fråga ställde sig helt annorlunda. Därvidlag vore dock att märka att, då kanalbolagets egendom skulle af kronan förvärfvas för anläggande eller utvidgning af en allmän farled, rätt till expropriation af hvad för sådant ändamål erfordrades under alla förhållanden torde förefinnas.

Därjämte syntes det vara uppenbart att, om ny, förbättrad kanalled af staten anlades, kanalbolaget, då trafiken gifvetvis skulle söka sig till en sådan kanalled, som hastigare kunde framsläppa fartyg äfven med större dimensioner, än den nuvarande kanalen tilläte, och väl äfven mot billigare afgifter än den nuvarande, då dessa kunde bestämmas äfven med hänsyn till det allmännas behof af billiga kommunikationsmedel, icke skulle hafva något intresse af att vidare bibehålla en egen- dom, af hvilken det icke längre skulle kunna skörda någon fördel.

Det syntes väl dessutom icke kunna förutsättas, att kanalbolaget, som under långliga tider varit i åtnjutande af de stora förmåner, som bolagets privilegier beredt detsamma, skulle ställa sig afvisande gent emot en billig uppgörelse med kronan, då nu under ändrade förhållanden det allmännas intresse syntes kräva, att staten öfvertog den allmänna samfärdselsled och öfriga egendom, som af bolaget innehades.

Af det anförda syntes framgå, att såväl frågan om kanalledens förbättrande som frågan om tillgodogörandet af den kronan tillhöriga vattenkraften vid Trollhättan för sin lösning kräfde, att nya Trollhätte kanalbolags egendom af kronan förvärfvades.

Ett uppskof därmed vore liktydigt med ett uppskjutande af lösningen af dessa bägge för landet så viktiga frågor, och torde det icke kunna nog framhållas att, huru än förbättringen af kanalen komme att utföras, kanalbolagets egendom i allt fall för detta ändamål måste för kronans räkning förvärfvas; hvarför det äfven, oafsedt den betydelse detta förvärfvande för frågan om tillgodogörandet af kronans vattenkraft vid Trollhättan ägde, icke funnes något skäl för att icke ju förr dess hellre gripa sig an därmed.

Motionären ville än ytterligare betona, att i vida kretsar särskildt bland dem, som vore intresserade för sjöfarten, den åsikten alltmer gjorde sig gällande, att kronans stora intressen vid Trollhättan skulle bäst tillgodoses och lösningen af såväl kanal- som krafttuttningsfrågan lämpligast och skyndsammast ske på det sätt, att det af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framlagda stora och dyrbara kanalprojektet snarast möjligt öfvergåfves, men att arbetet däremot koncentrerade sig därpå, att en kanal med måttliga dimensioner komme till anläggning å östra stranden, möjligen i samband med en förbättring och utvidgning af den nuvarande kanalen, i hvilket fall väl icke någon tvekan kunde föreligga därom, att å östra stranden utrymme för en anläggning för tillgodogörande af den kronan tillhöriga vattenkraften jämväl å denna strand kunde beredas.

Beträffande krafttuttningen borde äfven erinras därom att, sedan nu äfven frågan om järnvägarnas drift med elektrisk kraft, fram-

ställd ur våra vattenfall, träd i förgrunden, kronan ägde ett direkt intresse i att vattenkraften vid Trollhättan snarast möjligt kunde användas, liksom det äfven borde framhållas, att en utredning borde verkställas, huruvida icke, genom afyttring af elektrisk kraft till de i närheten af Trollhättan belägna städerna och industricentra, vare sig en sådan afyttring skedde direkt af staten från en vid Trollhättan anlagd kraftstation eller förmedlades af den enskilda företagsamheten, som ju kunde lämnas tillfälle att från en af staten där anlagd station i större eller mindre utsträckning af kronan få förhyra kraft, sådana ekonomiska fördelar kunde vinnas, att staten redan därigenom skulle kunna erhålla full ersättning för de uppoffringar, som skulle vara förenade med förvärfvet af nya Trollhätte kanalbolags egendom.

Sedan kronan nu förklarats vara ägare af Trollhättefallen, hade kronan ock skyldighet tillse, att denna för vår industri så viktiga drifkraft också snarast möjligt komme till användning, och då det äfven låge i det allmännas intresse, att äganderätten till denna kraftkälla alltjämt odelad bibehölles i statens hand, öppnade sålunda förvärfvet af kanalbolagets egendom utväg för kronan att icke blott oberoende af alla enskilda intressen kunna i sin helhet själf tillgodogöra sig denna kraft, utan äfven att därigenom kunna påskynda lösningen af den icke mindre viktiga kanalfrågan.

Därjämte borde äfven tagas i betraktande, att vid Trollhättan hölle på att utveckla sig ett raskt framåtgående industrisamhälle, för hvilket man redan vidtagit åtgärder för erhållande af stadsrättigheter, samt att den mark, hvarå detta samhälle uppväxte, ägdes af nya Trollhätte kanalbolag, hvadan sålunda äfven däri låge en anledning för kronan att söka förvärfva kanalbolagets egendom, då det väl icke kunde vara lämpligt, att en sådan egendom med där af beroende inflytande på ett helt samhälles utveckling låge i ett enskildt bolags hand.

Riksdagens
skrifvelse
1903.

I anledning af motionen har Riksdagen i skrifvelse den 22 maj 1903 anfört följande.

Enligt Riksdagens mening kunde ifrågasättas, huruvida icke Trollhätte kanal- och slussverk med dess tillhörigheter borde för statsverkets räkning förvärfvas, på det att genom statens försorg erforderliga åtgärder måtte kunna vidtagas till tidsenligare utveckling och ordnande af nämnda viktiga trafikled; och denna fråga syntes stå i så nära samband med frågan om tillgodogörande af den kronan tillhöriga vattenkraften i Göta älf vid Trollhättan, att dessa båda frågor borde gemensamt behandlas. Hvad sistnämnda fråga beträffade, vore dess afgörande till en början beroende på beslut om, å hvilken sida af Göta älf, den

östra eller den västra, kraftuttagningen skulle förläggas. Därom påginge för närvarande undersökningar, i det att en af ingenjören J. Gust. Richert på uppdrag af Kungl. Maj:t afgifven framställning med förslag i afseende å tillgodogörande af vattenkraften vid Trollhättan genom kraftuttagningens förläggande till älvens östra strand vore öfverlämnad till utlåtande af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Berörda, ingenjören Richert lämnade uppdrag innefattade äfven, enligt hvad Riksdagen inhämtat, bemyndigande för honom att, för den händelse mark för sistnämnda anläggning erfordrades från af nya Trollhätte kanalbolag disponerad jord, å kronans vägnar preliminärt förhandla med kanalbolaget om förvärfvande för kronans räkning af sådan mark. Uppgörelse om dylikt inköp af mark syntes emellertid lämpligen böra ske i sammanhang med aftal om kanalverkets öfvertagande af statsverket, därest ett sådant öfvertagande finge anses önskvärdt. Och vid sådant förhållande syntes en utredning i det i motionen omförmälda syfte vara erforderlig.

På grund af hvad sålunda anförts anhöll Riksdagen, att Kungl. Maj:t tacktes med nya Trollhätte kanalbolag inleda underhandlingar för utredande, till hvad pris och under hvilka villkor i öfrigt kanalbolagets fasta egendom samt för kanalverkets drift erforderliga lösa egendom skulle kunna för statsverkets räkning förvärfvas, samt därefter till Riksdagen inkomma med det förslag, hvartill förhållandena kunde föranleda.

Vid underdånig anmälan den 3 oktober 1903 af Riksdagens nyssberörda skrifvelse behagade Kungl. Maj:t uppdraga åt f. d. presidenten m. m. Per Samuel Ludvig Annerstedt att efter underhandlingar med nya Trollhätte kanalbolag till Kungl. Maj:t inkomma med utredning och förslag uti de i Riksdagens skrifvelse åsyftade afseenden.

Utredning och
förslag af
f. d. presi-
denten Anner-
stedt.

Med underdånig skrifvelse den 12 mars 1904 har Annerstedt inkommit med utredning och förslag i nyssnämnda afseenden, och anföres i den underdåniga skrifvelsen följande.

Genom nådigt privilegium den 13 december 1793 meddelade Kungl. Maj:t oktroj å Trollhätte kanal- och slussverksbolag och upplät åt bolaget följande kronohemman, verk och lägenheter m. m., nämligen:

Gustafs och Gustaf Adolfs slussar med därpå fallande slusspenningar jämte de därtill hörande sluss-skrifvare-husen samt den vid Brinkebergs kulle utdömda sluss och därvid belägna damm;

åttondedelshemmanet Hulan vid Carls graf med undantag af den plats, som därifrån vore tagen för kronobränneriet, hvilken plats dock, i fall bränneriet framdeles komme att upphöra, då skulle tillfalla bolaget;

fjärdedelshemmanet Hjulksvarnen;
fem sextondedelar i hemmanet Hojum;
en fjärdedel i hemmanet Olidan samt den rättighet, Kungl. Maj:t
och kronan af enskilda tillköpt sig att draga kanalen öfver Trollhätte-
bergen;

två mjölkvarnar, den ena vid Carls graf och den andra vid Troll-
hättan;

en finbladig såg med de husbyggnader, som åtföljde sågen och de
två kvarnarna;

en kalk- och en cementugn samt krutbodarna;

byggmästarebostället säteriet Lilla Hult med därunder lydande
hemmanet Kvarntorp (dessa två fastigheter sedermera, på grund af
Kungl. Maj:ts nådiga beslut den 13 juni 1839 utbytta mot $\frac{1}{4}$ mantal
Åkerström med tillhörande mjölkvarn); samt

hela Kaffledammen vid Trollhättan med stranden därifrån till öfra
ändan af slussen i Polhems kanal.

Ofvannämnda slussar, hemman och lägenheter blefve enligt 3 § i
privilegiet öfverlämnade åt bolaget, att med bibehållande af deras
krononamn och natur under perpetuellt arrende tillträda, innehafva och
nyttja, samt med det nya kanal- och slussverket för alla tider inför-
lifva och inkomsterna däraf uppbära och gagna utan att någon afsön-
dring däraf skulle vara tillåten.

Genom Kungl. Maj:ts öppna bref och privilegium den 2 februari
1838 för nya Trollhätte kanalbolag oktrojerades detta bolag att före-
taga och fullborda Trollhätte kanalens utvidgande, byggandet af nya
slussar vid Trollhättan och verkställandet af öfriga därmed förenade
arbeten i Göta älf samt, såsom orden vidare lydde, »kanalen och dess
slussar, med allt hvad därtill hörer eller densamma härigenom tillagdt
varder, allt framgent i evärdeliga tider äga, underhålla och afkast-
ningen däraf sig till nytta använda, med efterföljande villkor och för-
måner, dem Kungl. Maj:t stadgat och medgifvit, med hänsikt, å ena
sidan, att bereda säkerhet för arbetenas utförande enligt den fastställda
planen, att betrygga kanalfartens framgena vidmakthållande i ändamåls-
enligt skick och att i sinom tid bereda staten någon ersättning för
dess kostnader i och för detta företag, och, å andra sidan, att lämna
bolaget skälig ersättning för de uppoftningar, detsamma därvid kommer
att vidkännas».

Af bolaget erlades till kronan i årlig afgift 10,000 riksdaler banko
samt allt, hvarmed behållna inkomsten af kanalverket öfverstege 100,000
riksdaler banko.

Då behållen årsinkomst af kanalverket öfverstege 150,000 kronor,

finge enligt nådiga skrifvelsen den 2 oktober 1874 af öfverskottet högst 7,500 kronor årligen läggas till reparationsfondens kapital och med ränta på ränta förökas, till dess fonden uppginge till 300,000 kronor, med iakttagande att, då fonden blifvit minskad, densamma finge medelst förnyad insättning af högst 7,500 kronor årligen åter uppbäras till nyssnämnda belopp.

Så framt kanalbolaget noggrannt uppfyllde sina åligganden och förbindelser, skulle bolaget enligt § 12 i privilegiet äga att jämte orubbad besittnings- och äganderätt till gamla och nya kanal- och slussverket med alla dess tillhörigheter tillgodonjuta förmånen att för egen räkning framgent uppbära afgifter vid såväl Trollhätte kanal och slussar som för farten å Göta älf enligt då gällande taxor och bestämmelser, hvilka ej utan bolagets medgifvande finge förändras eller nedsättas.

Genom två laga skiften å de vid Trollhättan belägna hemmanen, förrättade under åren 1864 till 1866 och af Väne ägodelningsrätt år 1867 fastställda, hade sådan skiftesläggning kommit till stånd, att kronan för hemmanen fem sextondedels mantal Stora Hojum och ett fjärdedels mantal Olidan undfått den mark, å hvilken kanalen framginge, med dess slussar ifrån Trollhättan till nedersta slussen vid Göta älf samt utmål och ett smalt område å ömse sidor om kanalen tillika med ett ägoskifte, beläget öster om, men icke invid kanalen.

Besvär öfver ägodelningsrättens fastställelse å dessa laga skiften hade år 1896 blifvit å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar anförda, men i utslag den 14 december 1896 hade Kungl. Maj:t funnit skäl ej vara anfördt, som kunde föranleda till undanröjande af den å förrätningarna meddelade fastställelse.

Utom de hemman och lägenheter, hvilka blifvit genom 1793 års privilegium af kronan åt det gamla kanalbolaget på perpetuellt arrende upplåtna, hade samma bolag inköpt följande fastigheter, hvilka öfvergått till det nya bolaget, då detta tillöste sig kanal- och slussverket med alla dess tillhörigheter, nämligen:

- 1:o. $\frac{11}{16}$ mantal Stora Hojum;
- 2:o. $\frac{1}{2}$ mantal skattefrälse Åker, hvaraf $\frac{1}{4}$ mantal äfven benämndes Åkersberg;
- 3:o. $\frac{1}{2}$ mantal frälse Lilla Hojum;
- 4:o. Lilla Hojums enbladiga säg; den s. k. Hammarsmedjeplatsen; del i mjölkvarnar vid Trollhättan med tre af dess fem par stenar;
- 5:o. $\frac{5}{24}$ mantal kronoskatte Stafvered med andel i Stafvereds mosse, äfvensom vidare af Stafvereds mosse den del — ett strandskifte — som hörde till $\frac{1}{4}$ mantal i samma hemman;

6:o. tullhustomten vid Lilla Edet;

7:o. den s. k. Krullska tomten vid Gropbron, utgörande en del af Vänersborgs stads donationsjord.

Därjämte hade nya Trollhätte kanalbolag inköpt:

a) $17\frac{1}{3}$ kappland af Ängslyckan n:o 255 af Vänersborgs stads jord invid Gropbron; och

b) Stubbereds tullmjölkvarn jämte tillhörande mark.

Sedan kronan till vederbörlig domstol instämt nya Trollhätte kanalbolag med påstående, att det i bolagets privilegium intagna stadgande, enligt hvilket bolaget från och med 1863 hade att utgifva till kronan allt, hvarmed behållna inkomsten öfverstege 100,000 riksdaler banko, måtte förklaras böra rätteligen tillämpas så, att i den nämnda behållna inkomsten skulle inräknas bolagets behållna inkomst af de hemman, verk och lägenheter, hvilka det gamla bolaget förvärfvat med äganderätt och det nya bolaget bekommit mot erläggande af lösen för kanal- och slussverket med alla dess tillhörigheter, hade Kungl. Maj:t genom dom den 18 augusti 1902 ogillat denna kronans talan.

Genom förutnämnda laga skiften under åren 1864—1866 hade bolaget enskildt tillhörande hemmanen $11\frac{1}{16}$ mantal Stora Hojum, Lilla Hojum och Åker erhållit sina skiften sålunda:

$11\frac{1}{16}$ mantal Stora Hojum och Lilla Hojum hade erhållit

dels området mellan Göta älf och Bergskanalen frammot den till aktiebolaget Nydqvist & Holm försålda verkstadsplatsen,

dels den öster och nordost om detta område på östra sidan af kanalen belägna mark, hvarigenom dessa hemman jämte det bolaget enskildt tillhörande hemmanet Stafvered omfattade ej mindre hela det till stadsplan vid Trollhättan indelade området, än äfven den mark belägen invid detta område, hvilken vore tjänlig för bebyggande och afsedd att användas till utvidgning af det planlagda området,

dels slutligen två skiften norr och öster om det kronan för dess andel i Stora Hojum tilldelade skiftet, som vore beläget skildt från kanalområdet; och vore dessa två kanalbolaget enskildt tillhörande skiften såsom jordbruksegendom utarrenderade.

$1\frac{1}{2}$ mantal Åker hade bekommit

dels området mellan älfven å ena sidan och Bergskanalen och Akers sjö å den andra, söder om det område, som tillagts kanalbolaget för hemmanet $11\frac{1}{16}$ mantal Stora Hojum och Lilla Hojum, sträckande sig detta område ned till kanalområdet vid kanalens utlopp i älfven;

dels ett område öster om kanalen och Åkers sjö samt söder om kanalen ned till älven.

Bolaget enskildt tillhörande hemmanet *Stafvered* hade, såsom redan blifvit antydt, en sådan belägenhet, att af detta hemmans ägor en del inginge i det till stadsplan vid Trollhättan indelade området och en del i den mark, som vore afsedd till utvidgning af detta område.

Arealen af förenämnda, bolaget enskildt tillhörande fastigheter kunde beräknas sålunda:

1:o) *det till stadsplan indelade området.*

Efter afdrag för tomter, hvilka blifvit af bolaget afyttrade, utgjorde enligt uppgift från kanalkontoret arealen å bolaget tillhörande tomter inom det planlagda området 180,329 kvadratmeter, indelade på sätt en den underdåniga skrifvelsen bilagd karta öfver tomtpris och tomtareal vid Trollhättan utvisade.

2:o) *det till stadsplanens utvidgning afsedda området.*

Området, beläget öster om bolaget Nydqvist & Holms järnväg och sträckande sig från Bergslagernas järnvägsstation längs efter det planlagda området med en bredd af c:a 400 meter, innehölle en areal af 600,000 kvadratmeter, däraf likväl för gatumark m. m. borde afräknas 180,000 kvadratmeter, så att de blifvande tomternas areal kunde beräknas till 420,000 kvadratmeter.

3:o) *det mellan Göta älf och Bergskanalen belägna området, tillhörande hemmanen Lilla Hojum och $11/16$ mantal Stora Hojum.*

Enligt erhållna uppgifter kunde detta område, efter afdrag af hvad redan blifvit af bolaget därifrån försåldt, beräknas till 100,000 kvadratmeter.

4:o) *öfriga delar af hemmanen Lilla Hojum, $11/16$ mantal Stora Hojum och Stafvered.*

Dessa delar, utarrenderade såsom jordbruksegendom, innehölle, efter afdrag för redan försålda områden, en areal af omkring 350 hektar.

5:o) *hemmanet Åker.*

Detta hemman innehölle omkring 1,000,000 kvadratmeter, däraf enligt från bolaget erhållen uppgift 167,491 kvadratmeter redan vore af bolaget försålda, hvadan arealen å den af bolaget bibehållna delen af detta hemman uppginge till omkring 832,000 kvadratmeter.

Beträffande värdet af de fastigheter och rättigheter, hvilka af kanalbolaget skulle öfverlätas å Kungl. Maj:t och kronan, förekomme först frågan om värdet af själfva kanalverket med dess tillhörigheter, däribland de af Kungl. Maj:t och kronan till kanalbolaget på perpetuellt

arrende upplåtna och med kanalverket oskiljaktigt förenade hemman, verk och lägenheter. Då å ena sidan maximum för den bolagsmännen tillkommande andelen i behållna afkastningen af kanalverket vore i privilegiet bestämdt till 100,000 riksdaler banko, och å den andra rörelsen å kanalen vunnit en sådan utveckling, att tillräcklig säkerhet syntes förefinnas, att denna andel framdeles icke skulle nedgå under det fastställda maximum 150,000 kronor, sammanföle frågan om bestämmandet af värdet å kanalverket för aktieägarna med frågan efter hvilket procenttal kapitalisering af bolagets årliga inkomst 150,000 kronor borde äga rum. Med skälig hänsyn till såväl kronans som det enskilda kanalbolagets intressen syntes denna procent kunna bestämmas till 3,6 procent, och blefve med användande däraf kanalverkets värde 4,166,666 $\frac{2}{3}$ kronor.

Värdet å den fasta egendom, som tillhörde aktieägarna enskildt och hvilken af dessa uppskattats till 2,000,000 kronor, hade af särskildt tillkallade ojäfviga värderingsmän, häradshöfdingen C. A. Strandmark och disponenten August Loftman å Billingsfors, blifvit uppskattadt sålunda:

1:o. Det till stadsplan indelade området, hvars värde af bolaget beräknats efter det pris, som i och för försäljning af bolaget blifvit tomterna åsatt, hade af värderingsmännen ansetts värdt det belopp bolaget för de bebyggda tomterna fordrat eller 973,000 kr.

2:o. Området, afsedt att användas till utvidgning af det planlagda området, hade af värderingsmännen, med hänsyn till områdets för bebyggande tjänliga belägenhet, åsatts ett värde af 60 öre kvadratmetern eller 252,000 „

3:o. Det emellan Göta älf och Bergskanalen belägna området, utgörande del af hemmanen Lilla Hojum och $\frac{11}{16}$ mantal Stora Hojum och delvis tjänligt till upplagsplatser och för bebyggande, hade värderingsmännen åsatt ett värde af 250,000 „

4:o. Öfriga delar af hemmanen Lilla Hojum, $\frac{11}{16}$ mantal Stora Hojum och Stafvered, hvilka såsom jordbruksegendom hade en synnerligen förmånlig belägenhet, vore af värderingsmännen uppskattade till 80,000 „

5:o. hemmanet Åker hade värderingsmännen, i betraktande däraf att öfre delen af området invid älven torde erfordras för en blifvande kraftcentralstation och denna del sålunda borde tillmätas ett betydande värde, uppskattat till 200,000 „

Nya Trollhätte kanalbolag enskildt tillhörande fastigheter hade värderingsmännen sålunda beräknat hafva ett sammanlagdt värde af 1,755,000 kr.

Sammanlagda värdet å kanalverket och aktieägarna enskildt tillhörande fastigheter, bestämdt enligt förut angifna grunder, uppginge följaktligen till 5,921,666 »

Efter erhållet meddelande om det sätt för likviden af köpeskillingen, hvilket vore för staten lämpligast, hade af Annerstedt vid förhandlingarna med utsedda delegerade för nya Trollhätte kanalbolag blifvit hemställt, att likviden af köpeskillingen skulle af staten verkställas genom öfverlämnande till bolaget af svenska statens 3,6 procent obligationer efter parikurs. Kanalbolagets delegerade hade förklarat sig icke hafva något att erinra mot likvidens verkställande med svenska statens 3,6 procent obligationer efter parikurs och köpeskillingens bestämmande till ett belopp af 5,800,000 kronor, under villkor att de kanalverket tillhöriga Sveriges allmänna hypoteksbanks 4 procent obligationer af år 1878, hvari kanalverkets reparationsfond redovisats, och hvilka enligt 1902 års bokslut uppginge till ett nominelt belopp af 315,466 kronor 67 öre, icke skulle ingå i köpet utan förbehållas kanalbolaget med full äganderätt.

Då kursen å svenska statens 3,6 procent obligationer icke kunde anses för närvarande högre än 98 procent, syntes följaktligen den fordrade köpeskillingen för kanalverket jämte de aktieägarna enskildt tillhörande fastigheterna kunna beräknas motsvara en kontant köpeskillning af omkring 6,000,000 kronor.

Med hänsyn till förut angifna uppskattade värden å denna egendom, och då bolagets begäran att erhålla dels någon ersättning för risken att vid en försäljning nästkommande år af de i likvid vid tillträdet den 2 januari 1905 lämnade obligationerna en kurs af 98 procent för dem icke kunde fullt uppnås, dels en något högre ersättning för det till anläggning af en kraftstation lämpliga området tillika med angränsande mark å hemmanet Åker än den af värderingsmännen uppskattade, syntes förtjäna tillmötesgående från statens sida, hade förslag till kontrakt mellan Kungl. Maj:t och kronan och nya Trollhätte kanalbolag angående kronans förvärfvande af Trollhätte kanalverk blifvit af kanalbolagets delegerade och Annerstedt upprättadt, däri köpeskillingen upptagits till 5,800,000 kronor att likvideras i svenska statens 3,6 procent obligationer och med förbehållen rätt för kanalbolaget att med full äganderätt behålla de kanalverket tillhöriga Sveriges allmänna hypoteksbanks 4 procent obligationer af år 1878,

hvari kanalverkets reparationsfond redovisades, till ett nominellt belopp 315,466 kronor 67 öre.

Bland öfriga villkor för öfverlåtelsen förekomme rättighet för de i kanalbolagets tjänst anställda personer, upptagna å en vid öfverlåtelsehandlingen fogad förteckning, att öfvergå i statsverkets tjänst med bibehållande af en hvar af dem tillkommande aflönings- och pensionsförmåner. Ifrågavarande tjänstemän, hvilka enligt hvad kanalbolagsdirektionens protokoll utvisade, hade blifvit af direktionen antagna från och med en viss dag till den befattning, som af en hvar innehades, mot de löneförmåner och den pensionsrätt, som i förenämnda förteckning angåfves, vore erforderliga för kanalverkets uppehållande och skötsel. Vid sådant förhållande syntes icke någon erinran kunna framställas vid detta af bolaget fordrade villkor, som jämväl förekommit, då andra trafikanstalter blifvit för statsverkets räkning inlösta.

Från direktionen öfver nya Trollhätte kanalbolag hade Annerstedt emottagit en skrifvelse af den 5 mars 1904, hvari direktionen meddelat att, efter det förenämnda förslag till kontrakt angående förvärfvande för Kungl. Maj:ts och kronans räkning af Trollhätte kanal blifvit sistnämnda dag föredraget vid extra bolagsstämma med nya Trollhätte kanalbolag, bolagsstämman dels bekräftat det af ordinarie bolagsstämman den 24 november 1903 gifna bemyndigande för bolagets direktion att å bolagets vägnar med Kungl. Maj:t träffa aftal om försäljning till statsverket af bolagets fasta och lösa egendom, dels såsom villkor för bemyndigandet föreskrifvit, att slutligen gällande aftal skulle komma till stånd före den 1 juli innevarande år och att aftalet skulle erhålla enahanda innehåll som nämnda kontraktsförslag, dels ock bemyndigat direktionen att i kontraktsförslaget vidtaga redaktionella ändringar; och hade direktionen med öfverlämnande af kontraktsförslaget jämte tre bilagor, såsom svar å det framställda köpeanbudet meddelat, att direktionen på grund af bolagsstämmans bemyndigande vore berättigad och villig att, under de af bolagsstämman föreskrifna förutsättningar och i enlighet med de bestämmelser, som i kontraktsförslaget jämte bilagor innehölles, försälja Trollhätte kanalverk och nya Trollhätte kanalbolags öfriga i kontraktsförslaget angifna egendom.

Vid f. d. presidenten Annerstedts skrifvelse voro fogade följande handlingar, nämligen:

dels värderingsinstrument, upprättadt af häradshöfdingen C. A. Strandmark och disponenten August Loftman öfver kanalbolaget enskildt tillhörande fastigheter,

dels direktionens öfver nya Trollhätte kanalbolag omförmälda skrif-

velse den 5 mars innevarande år jämte förslag till kontrakt, godkändt af kanalbolaget, samt följande bilagor därtill: a) karta öfver pris och areal å den 1 januari 1904 osålda tomter i Trollhättan; b) förteckning å de i kanalbolagets tjänst anställda personer, hvilka skulle erhålla rätt att öfvergå i statsverkets tjänst, med uppgift å en hvar af dem tillkommande aflönings- och pensionsförmåner; c) förteckning å pensioner och underhåll, som utginge från nya Trollhätte kanalbolag.

Omförmålta, utaf kanalbolagets direktion enligt skrifvelsen den 5 mars 1904 på grund af bolagsstämmans bemyndigande godkända förslagskontrakt är af följande lydelse:

Förslag till
kontrakt
mellan kronan
och kanal-
bolaget.

»Kontrakt

angående förvärfvande för Kungl. Maj:ts och kronans räkning af Trollhätte kanalverk och viss annan nya Trollhätte kanalbolags egendom.

§ 1.

Nya Trollhätte kanalbolag försäljer till Kungl. Maj:t och kronan Trollhätte kanalverk med alla dess tillhörigheter i fast och löst allenast med det undantag, som vid A) 7) här nedan sägs, äfvensom af kanalbolagets öfriga, från själfva kanalverket särskilda och kanalbolagets aktieägare enskildt tillhöriga egendom, hvad under B) här nedan angifves.

Köpet omfattar sålunda:

A) *Af kanalverket med dess tillhörigheter:*

1) den rätt kanalbolaget äger på grund af det af Kungl. Maj:t för kanalbolaget i nåder gifna privilegium af den 2 februari 1838;

2) den rätt kanalbolaget äger till de af Kungl. Maj:t och kronan till kanalbolaget på perpetuellt arrende upplåtna och med kanalverket oskiljaktigt förenade hemman, verk och lägenheter eller därför lämnadt vederlag;

3) kanalen med dess dammar, slussar och andra inrättningar;

4) all den rätt till jord och vatten, som genom förberörda nådiga privilegium tillagts kanalbolaget eller eljest för kanalverket förvärfvats;

5) samtliga de kanalbolaget tillhöriga hus och byggnader, som äro belägna å de i punkt 2) här ofvan angifna fastigheter;

6) alla kanalverket tillhöriga telefon- och signalledningar med därtill hörande apparater;

7) samtliga till kanalverket hörande materialier och instrumentalier, möbler och andra lösören af hvad slag de vara må.

De kanalverket tillhöriga Sveriges allmänna hypoteksbanks 4 % obligationer af år 1878, hvari kanalverkets reparationsfond redovisas, och som enligt 1902 års bokslut uppgingo till ett nominelt belopp af 315,466 kronor 67 öre, ingå icke i köpet utan förbehållas kanalbolaget med full ägande- och dispositionsrätt.

B) af den kanalbolagets egendom, som tillhör aktieägarna enskildt:

1) Följande fastigheter inom Väne härad, nämligen:

$\frac{11}{16}$ mtl kronoskatte Stora Hojum med Hojums och Kafles kvarnar;

$\frac{1}{2}$ mtl frälse Lilla Hojum;

$\frac{1}{2}$ mtl frälse Åker;

$\frac{5}{24}$ mtl kronoskatte Stafvered med $\frac{1}{4}$ i Stafvereds mosse;

samt Stubbereds skattlagda tullmjölkvarn om ett par stenar jämte den mark, hvarå de till kvarnen hörande byggnader äro uppförda; med undantag af från nämnda fastigheter försäld och afsöndrad jord.

2) 17 $\frac{1}{3}$ kappland af ängslyckan n:o 255 af den till staden Vänersborg donerade jord;

3) den s. k. Krullska tomten vid Gropbron, hvarå rådhusrätten i Vänersborg den 24 augusti 1835 meddelat fasta för Trollhätte kanal och slussverks bolag;

4) den s. k. Tullplatsen vid Lilla Edet, som »Trollhätte bolag» å offentlig auktion den 30 januari 1832 inköpt från kungl. Generaltullstyrelsen;

5) all den rätt till jord eller vatten, som eljest tillkommer kanalbolaget såsom aktieägarna enskildt tillhörig;

6) samtliga å de i punkt 1, 2, 3 och 4 härofvan förtecknade fastigheter belägna, kanalbolaget tillhöriga hus och andra byggnader jämte därtill hörande telefonledningar och apparater;

7) de porträtt, taflor, möbler och andra husgeråd, som äro afsedda för direktionsbyggnaden vid Trollhättan.

Öfriga aktieägarna enskildt tillhöriga lösören samt aktieägarna enskildt tillhöriga behållningar i kassa och fordringar ingå däremot icke i försäljningen utan förblifva i säljarens ägo.

§ 2.

Tillträdet sker den 1 januari 1905, då all den egendom, som enligt § 1 till kronan öfverlätes, af kanalbolaget öfverlämnas i det skick, hvaren då befinnes, till den eller dem, som af Kungl. Maj:t förordnats att densamma emottaga. Därvid aflämnas tillika af bolaget köpebref samt tillgängliga åtkomsthandlingar till de i § 1 B 1) 2), 3) och 4) här ofvan förtecknade fastigheter, hvarvid kanalbolaget dock icke tillförsäkrar statsverket annan eller bättre rätt än den, som tillkommer kanalbolaget, hvilket alltså fritager sig från hemulsskyldighet.

Den försålda egendomen öfverlämnas fri från in-teckning för gäld.

§ 3.

Kanalbolaget förbinder sig att, till dess den försålda egendomen till staten afträdes, behörigen underhålla och väl vårda densamma.

§ 4.

Köpeskillingen utgör fem millioner åttahundratusen (5,800,000) kronor och likvideras sålunda att — därest bolaget med behörigt bevis styrker, att de i § 1 B 1) omförmälda fastigheter icke äro med in-teckning för gäld besvärade — den 2 januari 1905 till bolaget utlämnas från riksgäldskontorets kassa svenska statens 3,6 procent obligationer af den 30 december 1887 eller af likartad typ till belopp af 5,800,000 kronor, försedda med räntekuponger för tiden efter den 30 december 1904.

Skulle genom naturhändelse eller annan orsak skada under år 1904 ske å kanalen af sådan omfattning, att för dess afhjälpan-de större eller mindre del af kanalverkets reparationsfond behöfver anlitas och af sådan orsak de allmänna hypoteksbankens 4 % obligationer, hvaren berörda reparationsfond redovisas, och hvilka på grund af föreskriften i § 1 A 7) här ofvan förbehållits kanalbolagets aktieägare, icke den 31 december 1904 finnas i behåll till ett nominellt belopp af minst 300,000 kronor, skall den i första stycket af denna § omförmälda köpeskilling ökas med det belopp i obligationer af där omförmäldt slag, som motsvarar skillnaden mellan 300,000 kronor och det nominella belopp af allmänna hypoteksbankens ifrågavarande obligationer, som den 31 december 1904 finnas i behåll.

Kanalbolaget förbehåller sig intill den 1 december 1904 rätt att bestämma fördelningen bland nu befintliga valörer af svenska statens 3,6 % obligationer, i hvilka likviden skall erläggas.

§ 5.

Kanalbolagets ansvarighet för ersättningar till Vänersborgs stad, för jordersättningar till strandägare utmed kanalleden och för pensioner och understöd till före detta direktörer, tjänstemän och betjante vid kanalverket samt deras änkor och barn, å hvilka pensioner förteckning finnes bilagd detta kontrakt, öfvertages från och med tillträdet af statsverket.

Kanalbolagets rättigheter och skyldigheter på grund af aftal rörande de öfverlåtna och försålda egendomarna äfvensom på grund af öfriga af kanalbolaget för kanalverkets drift eller eljest ingångna öfverenskommelser öfvergå, i hvad på kanalbolaget ankommer, på svenska staten.

Kanalbolagets hittills gjorda utfästelser till Trollhätte kommun rörande upplåtelse af mark till gator och allmänna platser och rörande tillhandahållande af kraft för elektrisk belysning fullgöras af staten från och med tillträdesdagen.

§ 6.

Det belopp af två tusen kronor, som Frans Andersson hos kanalbolaget deponerat såsom säkerhet för fullgörandet af det med Andersson upprättade kontrakt angående arrende af vissa delar af hemmanen Hojum och Stafvered, skall, tillika med därå upplupen, till Andersson ej redovisad ränta, vid tillträdet till statsverkets ombud öfverlämnas för att af statsverket såsom dåvarande jordägare omhändertagas med enahanda rättigheter och förpliktelser, som i afseende därå tillkommit kanalbolaget.

§ 7.

De onera och utskylder, som för år 1904 påföras kanalbolaget för kanalverkets fastigheter och inkomst, skola af kanalverkets medel gäldas, innan behållningen af samma års rörelse till handels- och sjöfartsfonden aflevereras.

De onera och utskylder, som för år 1904 påföras kanalbolaget för aktieägarnas enskilda hemman och för inkomst af aktieägarnas enskilda fonder, gäldas af kanalbolaget.

De belopp, som i följd af redan anförda eller blifvande besvär i beskattningsmål kunna till kanalbolaget återvinnas, skola, oansedt att de delvis beröra skattebelopp, som guldits af aktieägarnas enskilda medel, redovisas till kronan.

§ 8.

I fråga om hvilka delar af den till tomter indelade marken vid Trollhättan skola, såsom kanalbolaget ännu tillhöriga, anses i försäljningen inbegripna, så ock i fråga om värdet af dessa tomter skall lända till efterrättelse den vid detta kontrakt fogade karta öfver ifrågavarande mark.

Kanalbolaget förbehålles emellertid rätt att af den till tomter indelade marken få under år 1904 försälja hvad kanalbolaget finner lämpligt.

Sker sådan försäljning, skall den i § 3 här ofvan angifna köpeskilling minskas med det belopp, hvartill de försålda tomternas sammanlagda värde uppgår enligt den af kanalbolaget uppgjorda och af köparen godkända värdesättning å tomtjorden.

§ 9.

Kanalbolaget förbehåller sig rätt att under en tid af 10 år, efter det kanalbolagets likvidation blifvit genom laga kraftägande bolagsskifte afslutad förvara sina protokoll och räkenskapsböcker med tillhörande allegat i kanalbolagets nuvarande arkiv vid Trollhättan; och skall under samma tid arkivet med därtill hörande handlingar vara för kanalbolaget och dess blifvande likvidatorer tillgängligt.

Efter berörda tids utgång öfvergå jämväl kanalbolagets räkenskapsböcker med allegat i statsverkets ägo.

§ 10.

De porträtt af kungliga personer, kanalbolagets direktörer och funktionärer samt de konstnärliga medaljonger, som vid tillträdet finnas i direktionsbyggnaden vid Trollhättan, skola genom statsverkets försorg

aflämnas för förvaring och vård till något statens ämbetsverk eller, där så ej lämpligen ske kan, till statens porträttsamling å Gripsholm.

§ 11.

Kanalbolagets räkenskaper för år 1904 — såväl de allmänna som aktieägarnas särskilda — afslutas af vederbörande tjänstemän vid kanalverket utan kostnad för kanalbolaget, oansedt att flere eller färre af dessa tjänstemän från 1905 års början må hafva öfvergått i statens tjänst.

Räkenskaperna äfvensom direktionens förvaltning underkastas revision i föreskrifven ordning genom de dels af Kungl. Maj:t och kronan, dels af kanalbolaget förordnade revisorer; och förbehåller sig kanalbolaget att under ifrågavarande revisionsförrättning och kanaldirektionens därpå föranledda vistelse vid Trollhättan få disponera direktionsbyggnaden och dess inventarier.

Kostnaden för ifrågavarande revisionsförrättning till den del, densamma efter hittills vedertagen ordning bestridts af kanalverkets medel, påföres kanalverket, innan Kungl. Maj:ts och kronans andel i 1904 års behållning till handels- och sjöfartsfonden redovisas.

§ 12.

De i kanalbolagets tjänst anställda personer, hvilka finnas upptagna å en härvid såsom bilaga fogad förteckning, skola äga rätt att öfvergå i statsverkets tjänst utan minskning i de en hvar af dem enligt samma förteckning tillkommande aflönings- och pensionsförmåner och utan att i öfrigt inträda i försämrad tjänsteställning, dock med förbehåll,

1:o) att de åtnöja sig med de med deras nu innehafvande befattningar jämförliga sådana, som vederbörande statsmyndighet anser lämpligt att åt dem anförtro;

2:o) att de varda skyldiga underkasta sig alla för statens personal i jämförliga tjänster nu eller framdeles gällande reglementen och instruktioner samt villkor för antagande, bibehållande vid anställning, befordran och entledigande i den mån samma reglementen, instruktioner och villkor förklaras vara med afseende å dem tillämpliga.

Alla de vid kanalverkets öfverlämnande till kronan i kanalverkets tjänst genom kontrakt anställda vakter och arbetare med flere tillförsäkras de dem enligt anställningskontrakten tillkommande aflönings- och pensionsförmåner.»

Sedan jag i skrifvelse den 5 nästlidne mars anmodat väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att inkomma med yttrande och förslag huru, under förutsättning att mellan Kungl. Maj:t och kronan samt nya Trollhätte kanalbolag komme till stånd aftal, i enlighet med förenämnda kontraktsförslag, om förvärfvande för kronans räkning af bolagets egen- dom, förvaltningen af Trollhätte kanal lämpligen borde anordnas, har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen uti skrifvelse den 10 i samma månad anfört följande.

Väg- och
vattenbygg-
nadssty-
relsens ut-
låtande om
kanalens för-
valtning.

Enär till styrelsens ämbetsuppgift enligt gällande instruktion bland annat hörde handläggningen af tekniska och administrativa samt ekonomiska ärenden, som anginge kanaler, och ämbetsverket för närvarande under sin omedelbara förvaltning handhade statens förut ägande Väddö samt Albrektsunds kanaler, syntes ämbetsverket äga förutsättningar för att jämväl kunna öfvertaga förvaltningen af Trollhätte kanal. På sätt i det följande komme att visas, skulle styrelsens förvaltning af kanalen jämväl leda till ej obetydliga besparingar i de för kanalverkets hand- hafvande nu utgående kostnader.

Trollhätte kanal förvaltades nu af en direktion, bestående af en ordförande samt 4 ledamöter, af hvilka en vore kassa- och en verk- ställande direktör. Bolagets tjänstemannapersonal utgjordes af direk- tionens sekreterare, en mekanikus, en kamrerare och materialförval- tare, en förste bokhållare och kontrollinspektör, två bokhållare och tre kanalinspektörer. Därförutom funnes anställda förmän och maskinister, bro-, hamn-, kanal- och slussvakter, materialvakt och skogsvaktare m. fl.

Enligt hvad styrelsen varit i tillfälle inhämta, funnes för mekanikus, biträdande mekanikus och kontrollinspektören, kamreraren och material- förvaltaren af direktionen utfärdade skriftliga instruktioner. Kanal-, sluss- och brovakter anställdes på tre månaders uppsägning medelst kontrakt, uti hvilka funnes intagna sådan betjänings aflöningsförmåner samt skyldigheter, hvarjämte för denna betjäning äfvensom för annan hos bolaget fast anställd arbetare funnes af bolaget antagna regler för pensionering.

Till göromålen för mekanikus hörde bland annat vården om kanal- verket med alla dess husbyggnader, verk och inrättningar, tillsynen öfver material- och instrumentalförråden, tillsynen däröfver att kanalverket tillhöriga verk och inrättningar af vederbörande arrendatorer noggrannt underhölles, uppsikten öfver seglationen och befäl öfver dithörande tjänstepersonal, tillsynen öfver seglationsreglementets efterlevande, uppgörande af planer för årligen återkommande underhållsarbeten äfven- som förslag öfver tillfälliga arbeten. Befattningen såsom biträdande

mekanikus vore för närvarande icke tillsatt och kontrollinspektorens bestyr utöfvades af 1:e bokhållaren, som i nyssnämnda egenskap ägde närmaste tillsynen öfver kanalvaktarne och slussbiträdena samt tillsåge och kontrollerade, att de för kanalafigifternas bestämmande afgifna uppgifter öfverensstämde med verkligheten.

Kamreraren ålåg bland annat debitering, uppbörd och redovisning af seglationsavgifter och kanalverkets arrendeavgifter, kassaförvaltningen vid Trollhättan, bokföringen och bokslutet, upplysningar till trafikanter om seglationsavgifternas beräkning samt vården, tillsynen och bokföringen af förråden.

Förslag till stat för aflöningar och utgifter för bolaget för år 1904 upptoge följande belopp:

aflöning till direktionen	kr.	7,700: —
verkställande direktören: aflöning, ålderstillägg och reseersättning	»	8,000: —
sekreteraren med skrifbiträde	»	1,700: —
mekanikus' aflöning	»	5,000: —
förutom boställe, kamreraren och materialförvaltarens aflöning, ålderstillägg	»	5,000: —
förutom boställe, 1:e bokhållaren och kontrollinspektoren: aflöning	»	2,500: —
förutom boställe, 2:e bokhållaren: aflöning	»	1,800: —
förutom boställe, 3:e bokhållaren: aflöning	»	1,600: —
förutom boställe, skrifbiträde å kamrerarekontoret	»	500: —
summa kr.		33,800: —

Mekanikus och kamreraren vore hvardera berättigade till 2:ne ålderstillägg å 500 kr. efter fem och tio års tjänstgöring samt en hvar af bokhållarne till 2:ne ålderstillägg å 300 kr. likaledes efter fem och tio års tjänstgöring. Aflöningar, ålderstillägg och ersättning för skrifbiträden till kanalinspektörerna, som dessutom åtnjöte boställe, uppginge tillhopa till

kr. 9,000: —

aflöningar, beklädnadsbidrag och ersättning för ved till

Transport kr. 42,800: —

	Transport	kr.	42,800: —
ordinarie bro-, hamn-, kanal- och slussvakter utgjorde	»		20,508: —
afföningsförmåner till extra sluss-, bro- och kanalvakter uppginge till	»		17,664: —
insättning å sparkasseräkning för 50 kanalbetjante	»		900: —
afföningar, ved m. m. till förmän, material- och nattvakter, skogvaktare	»		5,574: 58
ersättningar till Vänersborgs stad för afgiftsandelar samt till åtskilliga strandägare	»		6,557: 72
utgifter till präst, skollärare och kyrka beräknades till afföningar till befälhafvare och maskinist å ångaren J. G. Schwan	»		2,600: —
afföningar till elektricitetsverkets maskinistpersonal	»		3,720: —
pensioner	»		17,293: 84

Diverse utgifter.

Anslag till:

flickslöjdskola i Trollhättan	kr.	150: —
läkarearfvode	»	825: —
kontrollräkning af specialer	»	650: —
postbärning	»	240: —
underhåll af telefonledning	»	685: —
lotsbiträde	»	100: —
felräkningspenningar till bokhållare vid uppbördskontor	»	250: —
polisbevakning	»	150: —
eldning och städning vid uppbördskontor	»	300: —
krono- och kommunalskatter	»	24,471: 11
brandstodsafgifter	»	1,858: 98
synekostnader	»	231: 96
revisionskostnader	»	1,468: —
inspektionskostnader	»	819: 90
tjänstemäns resekostnader	»	990: 35
porto och telegram, medicinalier, skrif- och ritmaterialier, boktryck och annonskostnader, bokbinderiarbeten		

 Transport kr. 33,190: 30 kr. 120,666: 36

	Transport	kr. 33,190: 30	kr. 120,666: 36
och böcker samt tidningsprenu-			
ration.....	»	2,299: 60	
tillfälliga understöd.....	»	200: —	
diverse tillfälliga utgifter i Stockholm			
och i Trollhättan	»	800: —	kr. 36,489: 90
			<hr/> Summa kr. 157,156: 26

hvertill komme Kungl. Maj:t och kronan arrende och		
andelsbelopp	kr. 18,450: —	
		<hr/> Kr. 175,606: 26

Med afseende därå att nuvarande tjänstemannapersonal och betjante vid verkets öfvergång till statsegendom blefve tillförsäkrade att få kvarstanna vid innehafvande befattningar samt aflönings- och pensionsförmåner, syntes för kanalverkets förvaltning vid Trollhättan den nuvarande organisationen af tjänstemännens göromål i hufvudsak böra tillsvidare följas endast med de förändringar, som betingades af öfverflyttningen till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen af vissa gransknings- och bokförings- med flera göromål.

Den direktionen och verkställande direktören åliggande ledningen af kanalverkets angelägenheter borde öfverflyttas till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och fördelas på styrelsens chef och två föredragande ledamöter. Beredningen och föredragningen inom styrelsen af tekniska ärenden borde tillhöra byråchefen för väg- och vattenbyggnadsafdelningen samt alla öfriga ärenden, d. v. s. kassadirektörens och delvis verkställande direktörens göromål, tillhöra byrådirektören för administrativa afdelningen.

Redovisningen för kanalverkets inkomster och utgifter borde ske månadsvis medelst af verifikationer åtföljda redogörelser, som i styrelsen underkastades granskning, hvarefter årsbokslutet för medelförvaltningen borde upprättas inom styrelsen. Influtna kontanta medel, i den mån de ej erfordrades för utgifterna vid Trollhättan, borde inlevereras till styrelsens kassa två gånger i månaden.

Enligt nådiga brefven den 9 maj 1862 och den 13 september 1863 inginge statens andel i afkastningen från Trollhätte kanal till handels- och sjöfartsfonden, hvilken vore ställd under statskontorets förvaltning. Då emellertid enligt § 4 af kontraktsförslaget köpeskillingen för kanalverket med tillhörigheter skulle gäldas från riksgäldskontoret med svenska

statens 3,6 % obligationer, torde kunna ifrågasättas, huruvida icke utaf behållningen af kanalens rörelse samt i öfrigt inflytande medel såsom arrenden m. m. borde till riksgäldskontoret från styrelsens kassa under löpande året levereras så stort belopp som motsvarade nyssnämnda ränta å köpeskillingsbeloppet. De medel, som utöfver räntelikviden kunde finnas tillgängliga, torde, enär någon särskild reparationsfond ej komme att förefinnas, böra aflämnas till statskontoret för att tilläggas handels- och sjöfartsfonden, hvarifrån vid behof af större reparationer, som ej kunde eller borde af ett års inkomster bestridas, nödiga medel borde beredas.

Alla kontrakt om utarrenderade verk och inrättningar äfvensom alla äganderätts- och dylika handlingar borde öfverlämnas till förvarande och för bevakningsåtgärder till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

Biträde åt de föredragande ledamöterna vid uppsättning och expediering af skrivelser i kanalverkets ärenden samt för utförande af ifrågakommande juridiskt ombudsmannaskap eller de göromål, som nu tillkomme direktionens sekreterare, kunde lämnas af styrelsens juridiska biträde emot tillökning i nuvarande årsarfvodet.

För granskning af inkomna medels redovisningar och för upprättande af årsbokslutet borde anställas på förordnande en tjänsteman i första lönegraden (revisor och bokhållare), hvarjämte borde anvisas medel till biträde vid granskning af förslagen till underhålls- och nybyggnadsarbeten, till biträde vid kontrollräkning och kollationering af specialerna äfvensom till skrifbiträde. För nådig fastställelse torde väg- och vattenbyggnadsstyrelsen årligen böra före den 1 december ingifva till Kungl. Maj:t förslag till utgiftsstat för kanalverket.

De för styrelsens chef eller ledamöter ifrågakommande inspektionsresor till kanalen äfvensom alla för förvaltningen hos styrelsen ifrågakommande expensutgifter borde bekostas af kanalverkets medel.

Då väg- och vattenbyggnadsstyrelsens chef och ledamöter förut vore strängt upptagna af tjänstegöromål och de bestyr, som genom Trollhätte kanalverks öfvertagande skulle ytterligare tillkomma, medförde ökadt arbete och ansvar samt då kanalrörelsens bedrivande kunde anses såsom affärsdrift, hvilken utan tvifvel komme att lämna statsverket vinst å det kapital, som däri nedlades, syntes billigt, att de därför bereddes någon ersättning.

Vissa af de angifna nuvarande omkostnaderna för kanalen komme att inbesparas, när kanalverket öfverginge till statsegendom. De nu utgående pensionerna borde i enlighet med kontraktsförslagets villkor utbetalas, så länge pensionärerna lefde eller pensionsvillkoren i öfrigt

å pensionärernas sida uppfylldes. Beloppet af de förpliktelser statsverket jämlikt 12 § af kontraktsförslaget iklädde sig genom garanti af oförminskade pensionsförmåner till de i kanalbolagets tjänst anställda personer kunde gifvetvis nu ej beräknas.

Om till grund för beräkningarna lades förenämnda förslag till utgiftsstat för år 1904, hvilket slutade å en summa af 175,606 kronor 26 öre, torde omkostnader och utgifter för närmaste åren, såvida de nu kunde beräknas, komma att omfatta följande poster:

För väg- och vattenbyggnadsstyrelsen:

arfvode till styrelsens juridiska biträde	kr.	1,500: —	
en revisor och bokhållare	»	3,000: —	
biträde vid granskning af arbetsförslagen samt vid kontrollräkning af specialerna äfvensom skrifbiträde	»	4,000: —	
inspektionskostnader	»	819: 90	kr. 9,319: 90

För förvaltningen vid kanalen:

mekanikus, kamrerare och materialförvaltare; 1:e bokhållare och kontrollinspektör samt 2 bokhållare...	kr.	15,900: —	
kanalinspektörerna	»	9,000: —	
ordinarie bro-, hamn-, kanal- och slussvaktare	»	20,508: —	
extra sluss-, bro- och kanalvakter	»	17,664: —	
insättning å sparkasseräkning för kanalbetjante.....	»	900: —	
förmän, material- och nattvakter samt skogvaktare	»	5,574: 58	
ersättning till Vänersborgs stad m. fl.	»	6,557: 72	
präst, skollärare och kyrka	»	3,048: 22	
befälhafvare och maskinist å ångaren J. G. Schwan	»	2,600: —	
elektricitetsverkets maskinistpersonal. .	»	3,720: —	» 85,472: 52
pensioner	kr.	17,293: 84	
Transport	kr.	17,293: 84	kr. 94,792: 42

Transport kr. 17,293: 84 kr. 94,792: 42

hvarifrån afginge den för f. d. mekanikus C. Wallström upptagna pension » 6,000: — kr. 11,293: 84
 enär Wallström numera affidit.

Huruvida ytterligare besparingar å denna utgiftspost nu vore kända, kunde styrelsen ej uppgifva.

Diverse gemensamma utgifter för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och förvaltningen vid kanalen:

Telegram, skrif- och ritmaterialier, boktryck och annonskostnad, bokbinderiarbete och böcker kr. 1,728: 02

Diverse utgifter vid kanalen:

medicinalier	kr.	461: 13	
tidningsprenumeration	»	110: 45	
flickslöjdskolan, läkarearfvode, postbäring, underhåll af telefonledning, lotsbiträde, felräkningspenningar, polisbevakning, eldning och städning	»	2,700: —	» 3,271: 58
			Kr. 111,085: 86

Följande kostnader skulle icke komma att utgå:

Direktionens samt verkställande direktörens aflöningsförmåner äfvensom reseersättning till denne senare ...	kr.	15,700: —
Direktionens sekreterare och skrifbiträdesersättning	»	1,700: —
Kungl. Maj:t och kronan, årligt arrende samt andel i inkomsterna enligt privilegium	»	18,450: —
skrifbiträde å kamrerarekontoret	»	500: —
känd besparing i pensionerna	»	6,000: —
krono- och kommunalskatter	»	24,471: 11

Transport kr. 66,821: 11 kr. 111,085: 86

	Transport	kr. 66,821: 11	kr. 111,085: 86
kontrollräkning af specialer.....	»	650: —	
brandstodsafgifter	»	1,858: 96	
synekostnader	»	231: 98	
revisionskostnader	»	1,468: —	
tjänstemäns resekostnader	»	990: 35	
anslag till tillfälliga understöd samt anslag till tillfälliga utgifter i Stock- holm och Trollhättan	»	1,000: —	
		Kr. 73,020: 40	
hvarifrån afginge aflöningar inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen	kr.	8,500: —	kr. 64,520: 40
			Kronor 175,606: 26

Det för tjänstemäns resekostnader afsedda belopp, hvilket, för så vidt det afsåge reseersättningar inom kanalområdet, syntes vara mera än tillräckligt och kunna till stor del inbesparas, hade upptagits såsom icke utgående. På grund af föreskriften i punkterna 5 och 6 i aflöningsvillkoren för tjänstemännen kunde för kanalinspektörerna vid Brinkebergskulle och Ström uppstå aflöningsbesparingar, hvilkas summa dock ej kunde uppgifvas.

En beräkning huru inkomster och utgifter för Trollhätte kanal skulle komma att ställa sig för ett år, därvid såsom beräkningsgrund för de olika posterna tagits 1902 års rörelse enligt revisionsberättelsen för samma år, visade följande resultat:

Inkomster:

kanal- och slussinkomster	kr. 475,450: 42	
arrenden och diverse inkomster	» 7,836: 13	kr. 483,286: 55
(räntor ej här beräknade, ehuru inflytande medel komme att medföra direkt ränteinkomst för statsverket.)		

Utgifter:

underhåll af kanalen samt byggnader	kr. 61,986: 46
omkostnader för hemman på lön åt tjänste- män äfvensom direktionsbyggnaden	» 3,349: 67
	Transport kr. 65,336: 13

	Transport kr.	65,336: 13	
utvidgningar vid kanalen	»	7,510: 65	
omkostnader för skogsvården och ångaren J. G. Schwan	»	1,722: 24	
aflöningar och kostnader enligt här ofvan gjord beräkning	»	111,085: 86	
Riksgäldskontoret, ränta å 3,6 % å köpeskillingen	»	208,800: —	kr. 394,454: 88
Behållning till handels- och sjöfartsfonden	»	88,831: 67	
			kr. 483,286: 55

Till förestående behållning komme den afkastning, som kunde vara att emotse utaf den aktieägarna enskildt tillhöriga kanalbolagets egen- dom, hvilken enligt kontraktsförslaget skulle öfvergå till statsverket.

Efter det fullmäktige i riksgäldskontoret lämnats tillfälle att yttra sig i ärendet, hafva fullmäktige i skrifvelse den 21 nästlidne mars anført.

Utlåtande
af fullmäk-
tige i riks-
gäldskontoret.

Enligt 4 § af kontraktsförslaget skulle köpeskillingen för den egen- dom, om hvars försäljning till statsverket vore fråga, utgöra 5,800,000 kronor och likvideras sålunda, att — därest bolaget med behörigt be- vis styrkte, att vissa i kontraktet angifna fastigheter icke vore med inteckning för gäld besvärade — den 2 januari 1905 till bolaget ut- lämnades från riksgäldskontorets kassa svenska statens 3,6 % obliga- tioner af den 30 december 1887 eller af likartad typ till belopp af 5,800,000 kronor, försedda med räntekuponger för tiden efter den 30 december 1904. Med afseende därå ville fullmäktige till en början framhålla att, under den gifna förutsättningen att köpeskillingen skulle likvideras med svenska statsobligationer, den föreslagna obligations- typen syntes fullmäktige under för handen varande förhållanden vara den lämpligaste.

Hvad vidare anginge köpeskillingens belopp, kunde enligt kontrakts- förslaget den summa, som angifvits, under vissa förutsättningar undergå någon förändring. Jämlikt kontraktets 1 § skulle nämligen de kanal- verket tillhöriga Sveriges allmänna hypoteksbanks 4 % obligationer af år 1878, hvaruti kanalverkets reparationsfond redovisades och som enligt 1902 års bokslut uppginge till ett nominellt belopp af 315,466 kronor 67 öre, icke ingå i köpet utan förbehållas kanalbolaget med full ägande- och dispositionsrätt. Om nu genom naturhändelse eller annan orsak skada under år 1904 skulle ske å kanalen af sådan omfattning, att för dess

afhjälpande större eller mindre del af reparationsfonden behöfde anlitas och af sådan orsak fondens omförmälda hypoteksbanksobligationer icke den 31 december 1904 funnes i behåll till ett nominellt belopp af minst 300,000 kronor, skulle, enligt stadgande i 4 §, det förut nämnda köpeskillingsbeloppet ökas med det belopp i statsobligationer af omförmäldt slag, som motsvarade skillnaden mellan 300,000 kronor och det nominella belopp af allmänna hypoteksbankens ifrågavarande obligationer, som den 31 december 1904 funnes i behåll. Å andra sidan skulle på grund af 8 §, i händelse kanalbolaget under år 1904 sålde någon del af den till tomter indelade marken vid Trollhättan, den i 4 § angifna köpeskillingen minskas med det belopp, hvartill de försålda tomternas sammanlagda värde uppginge. Fullmäktige ville fästa uppmärksamheten vid, att köpeskillingen genom den jämkning, som af de angifna förhållandena kunde föränledas, skulle kunna komma att sluta på ett belopp, som icke kunde jämnt likvideras med ifrågavarande statsobligationer, hvilkas lägsta valör hittills varit och äfven fortfarande syntes böra bestämmas till 500 kronor. I anledning däraf torde möjligen för fullständighetens skull bestämmelse böra träffas om sättet för likviderande af den del af köpeskillingen, som kunde komma att öfverskjuta jämnt 500-tal kronor.

Med afseende å likviden af köpeskillingen vore slutligen i kontraktsförslagets 4 § stadgadt, att kanalbolaget förbehölle sig intill den 1 december 1904 rätt att bestämma fördelningen bland nu befintliga valörer af svenska statens 3,6 % obligationer, i hvilka likviden skulle erläggas. Af hittills upplagda emissioner af 3,6 % statslånet återstode för närvarande endast ett mindre belopp osåldt, hvadan för likviderande af ifrågavarande köpeskillning en ny emission af lånet måste uppläggas. Med hänsyn till möjligheten af att kanalbolaget skulle för de till likviden afsedda obligationerna begära en mindre vanlig fördelning i valörer, syntes med uppläggande af denna nya emission helst böra anstå intill dess kännedom om bolagets fordringar i berörda hänseende erhållits. Detta skulle dock knappast kunna ske, i händelse besked om fördelningen skulle af bolaget lämnas så sent, som kontraktsförslagets bestämmelse medgäfv, eller endast en månad före den utsatta dagen för likviden. Det måste nämligen anses vara förenadt med stora svårigheter att på denna korta tid få de nya obligationerna med kuponger tryckta, underskrifna och stämplade. Ehuruval det därför syntes fullmäktige vara önskligt, om tiden, inom hvilken bolaget skulle äga meddela sitt beslut om obligationernas fördelning i valörer, kunde bestämmas gå till ända något förr än nu blifvit föreslaget, exempelvis den 1

november 1904, ville fullmäktige dock, vid det förhållande att i allt fall öfverenskommelse i ämnet torde kunna i tillräckligt god tid under hand träffas med bolaget, icke göra någon bestämd erinran mot det nu föreslagna stadgandet i fråga.

Slutligen har Trollhättans husägareförening den 24 nästlidne mars ingifvit en underdånig skrift af följande innehåll.

Skrift af
Trollhättans
husägare-
förening.

Bland bolagets egendom inginge äfven den del af det mellan kanalen och Nydqvist & Holms järnbanespår belägna området, å hvilket byggnadsstadgan för rikets städer ägde tillämpning och där hufvudparten af Trollhättans befolkning vore boende. Enligt hvad framginge af en skriften bifogad förteckning öfver bolaget tillhöriga tomter inom detta område, uppginge dessa tomter till icke mindre än 269, däraf de flesta vore mot årlig »tomtskatt» för viss tid upplåtna åt enskilda, som där uppfört bostadshus.

Den för dessa tomter utgående tomtskatten hade dittills varit ganska låg. Enligt en bilagd tablå rörande 49 på måfå utvalda dylika tomter utgjorde tomtskatten för 15 af dessa mellan 4 och 7 kronor, för 23 tomter mellan 7 och 10 kronor samt endast för 11 mer än 10 kronor. I följd däraf hade för Trollhättans talrika arbetarbefolkning och andra mindre bemedlade därstädes varit möjligt att, genom arrendering af tomter och uppförande därå af byggnader antingen blott för eget behof eller för ännu någon familj, skapa en art af egna hem med undvikande af de olägenheter, som alltid åtföljde de stora hyreskasernerna. I hvilken omfattning detta skett, kunde slutas däraf, att åbyggnaderna å de nämnda 49 tomterna ägde i 31 fall ett taxeringsvärde af 3,000 kronor eller därunder, i endast 9 fall ett värde af 3,001—5,000 kronor samt i likaledes 9 fall högre värde än 5,000 kronor.

Äfven med den dittillsvarande billiga tomtskatten hade hyrorna för arbetarbostäder i Trollhättan icke ställt sig allt för låga utan i medeltal utgjort för ett rum och kök 75—110 kronor samt för två rum och kök 140—200 kronor. Då kostnaden för uppförande af en byggnad med endast en lägenhet alltid ställde sig proportionsvis högre än vid en byggnad med flera lägenheter af motsvarande storlek, torde kunna antagas, att för dem, hvilka bebyggt arrenderade tomter endast för eget behof, utgifterna för bostad komme att starkt närma sig de angifna maximitalen.

De nuvarande arrendekontrakten beträffande bolaget tillhöriga tomter utginge emellertid år 1906. Nu hade för kort tid sedan verkställts ny värdering af ifrågavarande tomter, därvid dessa för eventuell för-

säljning åsatts ett pris, växlande mellan 2 kronor 50 öre och 10 kronor per kvadratmeter. Af de nämnda 49 tomterna skulle 5 betinga ett pris af 2,000—3,000 kronor, 27 ett pris af 3,000—5,000 kronor, 12 ett pris af 5,000—10,000 kronor och 5 ett pris af mer än 10,000 kronor. Vid en jämförelse af det satta priset för kvadratmeter med prisuppgifter från vissa andra kommuner visade sig, att tomtprisen i arbetarsamhället Trollhättan blefve vida högre än i det närbelägna Strömslund, i Lilla Edet och i residensstaden Vänersborg samt nära jämförliga med tomtprisen i Uddevalla.

Därest vid öfverlåtelse å kronan af dessa tomter priset å desamma komme att beräknas i hufvudsaklig öfverensstämmelse med sålunda satta tomtvärden, tedde sig förhållandena för den mindre bemedlade befolkningen i Trollhättan ganska allvarsamma. Då ju ej kunde tänkas, att staten skulle finnas villig realisera tomterna med ren förlust, skulle dessa tomter, där endast ränta och amortering å köpeskillingen kräfde minst 200—300 kronor årligen, blifva oåtkomliga för mindre bemedlade under annan förutsättning än att de sammansloge sig för uppförande af byggnader med ett större antal lägenheter i hvarje och således uppgåfve tanken på egentliga egna hem. Men tillfälle skulle ej ens vidare stå dem öppet att arrendera dessa tomter, ty tomtskatten måste ju uppenbarligen ställas i relation till tomtpriset. Bolaget hade också för sin del gifvit tillkänna, att detsamma ärnat i årlig tomtskatt fordra för åren 1906—1910 4 % och för åren 1911—1915 5 % af tomtvärdet. Redan under den förra perioden skulle således af de nämnda 49 tomterna 16 betinga en årlig tomtskatt af 89—150 kronor, 27 en tomtskatt af 151—300 kronor och 6 en tomtskatt af mera än 300 kronor. Vid jämförelse med nuvarande tomtskatt för samma lägenheter skulle detta innebära minst en *tjugudubbling* af skatten. Om nu än kunde tänkas, att staten vid bestämmande af tomtskatten utginge från en något lägre räntefot, torde dock denna, under förutsättning att tomtpriset skulle föräntas, svårigen kunna sättas lägre, än att tomtskatten komme att blifva 12 à 15 gånger högre än den nuvarande. Men en dylik *ökning* i de årliga utgifterna för bostad med 110—140 kronor kunde ej bäras af en arbetare eller mindre bemedlad.

Hårdast skulle emellertid därpå drabbas de, hvilka genom sparsamhet och försakelser lyckats å arrenderade tomter uppföra egna hem. Dessa skulle de nödgas rifva och bortföra kanske medan ännu för åtskilliga år en dryg amorteringsafgift för byggnadernas uppförande på hvilade dem.

Naturligen vågade tomtinnehafvarna ej sträcka sina förhoppningar

så långt, att de skulle behållas vid sin nyttjanderätt till tomt, äfven om tillfälle erbjöde sig till dess gynnsamma försäljning. Men mycket vore redan vunnet, om dem bereddes möjlighet att, där försäljning af tomten till annan ej skedde, få under viss tid, så pass vidsträckt tilltagen, att byggnadskostnaden kunde tänkas amorterad, disponera tomten mot en årlig afgift, som icke allt för mycket öfverstege den nu utgående, och vidare syntes goda skäl tala äfven för det medgifvande att, där tomt förr eller senare såldes, arrendatorn ej tvingades nedrifva de honom tillhöriga åbyggnader, till afsevärd ekonomisk förlust för sig, utan att lösen efter gode mäns bestämmande finge honom för åbyggnaderna tillförsäkras.

Därest kanalbolaget fortfarande skulle varit ägare af ifrågavarande område efter år 1906, då nu gällande tomtarrenden upphörde, hade, efter hvad man trodde sig veta, åtminstone i vissa fall en modifikation af bolagets bestämmelser varit att förvänta i nyss berörda syfte.

I sammanhang därmed påpekades ännu en omständighet, som för Trollhättans talrika arbetarbefolkning vore af synnerligt intresse. Det tilltänkta köpet omfattade äfven ett öster om Nydqvist & Holms järnvägsspår beläget, till tomter planlagdt område, hvilket af kanalbolaget torde varit afsedt att upplåtas för bildande af egna hem. Därest nu å området väster om nämnda järnvägsspår ej vidare funnes tillfälle till skapande af egna hem, vore uppenbarligen desto mera angeläget, att för sådant ändamål bevarades området öster om järnvägsspåret.

På grund däraf hemställdes att, därest köp för kronans räkning af nya Trollhätte kanalbolags egendom komme till stånd, bestämmelser tillika måtte meddelas i syfte att

dels nuvarande innehafvare af i köpet ingående tomt, hvarå vore uppförd byggnader till värde af högst 10,000 kronor, berättigades att, därest ej tomten blefve till annan försäld, under någon längre tid, exempelvis 30 år, bevaras vid sin besittningsrätt mot årlig afgift, som icke allt för mycket öfverstege hvad i sådant hänseende nu erlades,

dels vid försäljning af bebyggd tomt, som under nyttjanderätt innehades, innehafvaren finge komma i åtnjutande af ersättning efter gode mäns bestämmande för därå varande åbyggnader,

och *dels* det närmast öster om Nydqvist & Holms järnvägsspår belägna, till tomter indelade området måtte upplåtas hufvudsakligen åt arbetare eller andra mindre bemedlade för bildande, å billiga villkor, af egna hem.

Departement-
schefens
yttrande.

Då jag nu går att för egen del yttra mig i den föreliggande frågan, vill jag erinra att, sedan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen erhållit nådigt uppdrag att låta verkställa alternativa undersökningar rörande segelled mellan Vänersborg och Göteborg samt mellan Vänersborg och Uddevalla jämte segelleden i Vänern närmast Vänersborg äfvensom af leden genom Lurö skärgård och Vänerns viktigare hamnar, har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen med underdånig skrifvelse den 15 februari 1902 öfverlämnat det sålunda infordrade utlåtandet. Härefter har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framhållit, hurusom den under senare decennier inträffade allt starkare tillväxten i sjöfarten på kanalen länge gjort behovet kännbart af en förbättrad farled för trafiken mellan hafskusten och de landsdelar, som omgifva sjön Vänern. Denna trafik hade nämligen utvecklats sig så kraftigt, att den godsmängd, som fraktats på kanalen under det sekel den varit öppen för trafik, i medeltal fördubblats omkring hvar tjugonde år, så att den år 1900 var omkring 30 gånger större än år 1801, det första, under hvilket kanalen var öppen hela året under den tid is ej hindrade, hvarjämte fartygsresornas antal under samma tid ökats från 1,380 till 10,500. Den stora godsmängd, som under senare tid fraktats å kanalen, år 1900 uppgående till omkring 1,100,000 ton, hade naturligen icke kunnat undgå att framkalla trängsel bland de vid slussarna samlade fartygen med därpå följande hinder för rörelsen. De i dessa hänseenden framställda klagomål visade, att den växande sjöfarten vore nära att öfverstiga gränsen för kanalens trafikförmåga, såvida icke åtgärder vidtoges för att undanröja dessa betänkliga hinder för den fortsatta utvecklingen. Vidare vore kanalens förvaltning enligt de kanalbolaget meddelade privilegier ordnad efter en otillfredsställande princip såsom öfverlämnad åt ett enskildt bolag, som, sedan dess stadgade årsutdelning tryggats, saknade anledning att af eget intresse främja förbättrade trafikförhållanden. Men mera hämmande på kanaltrafiken hade de dryga fraktkostnaderna verkat, hvilka till väsentlig del vore en följd af kanalens allt för otillräckliga mått, som, utgörande för slussarna 120 fot (35,62 meter) i längd, 24,2 fot (7,19 meter) i bredd och 10 fot (2,97 meter) i djup, endast tillåte användande af små fartyg med en dräktighet af högst 200 reg.-ton, motsvarande en lastförmåga af 285 ton, med därpå följande betungande frakter och omkostnader, hvilka högst betydligt öfverstege dem, som vanligen förekomme å utlandets nyare vattenvägar. Detta ringa tonnage hos den på kanalen använda fartygsmaterielen hindrade äfven utvecklingen af den med kanalen ursprungligen afsedda transitofarten med sjögående fartyg mellan Vänerns och utlandets hamnar, hvilket

förhållande vid såväl export som import alltmer försvårade upptagandet af konkurrensen med utlandet, som därvid begagnade sig af fartyg med allt större och större tonnage. På grund af dessa och i öfrigt anförda skäl och då de gjorda undersökningarna gäfvade vid handen, att farleden från Väneren fortfarande borde gå öfver Göteborg, uttalade sig väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för en ombyggnad genom statens försorg af Trollhätte kanal.

Enligt det förslag för ombyggnaden, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framlade, skulle kanalen utföras med ett djup af 6 meter och en minsta bottenbredd af 30 å 26 meter i gräfd kanal och 60 meter i den öppna älven. Slussarnas längd skulle vara 110 meter och deras bredd i portöppningarna 15,5 meter. För förslagets utförande förutsattes, att den nuvarande kanalen skulle före arbetets början af staten förvärfvas. Kostnaden beräknades till 32,000,000 kronor, i hvilken summa ingingo 4,000,000 kronor såsom lösen för den nuvarande kanalen. Särskilda alternativa förslag med ett djup i kanalen af 4 och 5 meter hade jämväl uppgjorts, och beräknades kostnaden för 4 meters djup till 23,400,000 kronor och för 5 meters djup till 26,400,000 kronor.

Öfver detta förslag hafva infordrade yttranden inkommit från direktionen öfver nya Trollhätte kanalbolag, Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus, Älfsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs och Gäfleborgs län, stadsfullmäktige och magistraterna i Göteborg, Vänersborg, Åmål, Mariestad, Lidköping, Karlstad och Kristinehamn, styrelser för hamnar, som beröras af företaget, samt styrelsen för betryggande af sjöfarten å Väneren, hvarjämte ortsinvånare och andra af frågan intresserade lämnats tillfälle att yttra sig öfver förslaget.

I dessa yttranden vitsordas enstämmigt behovet af kanalens snara ombyggnad, hvaremot olika meningar yppats i fråga om sättet för arbetets utförande och de dimensioner, som den nya kanalen borde erhålla.

Genom hvad i nu omförmälda ärende förekommit torde vara till fullo utredt, att ett starkt behof föreligger för en snar ombyggnad eller utvidgning af Trollhätte kanal. En sådan utvidgning synes därför icke böra länge undanskjutas. Men det torde näppeligen böra ifrågasättas annat än att staten i samband därmed öfvertager kanalen. Det nuvarande bolagsförhållandet mellan staten och kanalbolaget, enligt hvilket bolaget själfständigt sköter trafiken med skyldighet att, sedan bolaget erhållit 150,000 kronor af behållningen, öfverlämna återstoden däraf till staten, är, såsom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen påpekat, synnerligen otillfredsställande. Det kan därför näppeligen vara lämpligt

att låta den ifrågasatta utvidgningen verkställas af bolaget. Men om staten skall verkställa utvidgningen, är det nödvändigt, att den gamla kanalen först af staten inlöses. En sådan inlösen torde för öfrigt, äfven utan hänsyn till den förestående ombyggnaden, vara påkallad, då det från det allmännas synpunkt måste anses vara af vikt, att denna så betydande samfärdsled mellan västerhafvet och landets största insjö med därtill hörande vidsträckta och med rika naturtillgångar försedda uppland kommer i statens hand. Tidpunkten för en sådan inlösen synes också väl vald äfven af den anledning, att genom förut omnämnda rättegångar såväl kronans rättsförhållanden till enskilda jordägare som ock kronans rätt till vattnet i Trollhätte strömmar blifvit, åtminstone i princip, afgjorda.

Såsom framgår af den föregående redogörelsen, innehar kanalbolaget emellertid, förutom själfva kanalverket med därtill hörande jord, hvilken enligt privilegiet disponeras af bolaget men äges af kronan, tillika ganska betydande jordområden, hvilka enligt den omnämnda af Kungl. Maj:t meddelade domen äro bolagets enskilda egendom. Flera skäl tala för, att jämväl denna egendom i samband med kanalverket förvärfvas åt kronan. Det har förut nämnts, hurusom kronan genom åtskilliga rättegångar förklarats vara ägare af Trollhätte strömmar med där befintliga betydande vattenfall. Men mot begagnande af denna högst värdefulla vattenkraft möter ett bestämdt hinder däri, att staten icke äger något strandområde vid fallen. Ett förslag till sådant ordnande af frågan om vattenkraftens uttagande, att staten skulle af ägaren till västra stranden förvärfva mark för vattenkraftstation mot villkor, bland andra, att denne ägare skulle erhålla nyttjanderätt till en del af vattenkraften, framlades af Kungl. Maj:t för 1902 års Riksdag men vann icke Riksdagens bifall. Ett af skälen, hvarför enligt nämnda förslag vattenkraftstationen förlagts till västra älfstranden, var, att kanalen är förlagd på östra sidan och att jämväl enligt ombyggnadsförslaget så fortfarande skulle blifva förhållandet. Sedan nämnda till 1902 års Riksdag aflåtna förslag blifvit afslaget, erhöll emellertid ingenjören, numera professoren J. G. Richert uppdrag att verkställa undersökning, huruvida icke vattenkraften vid Trollhättan, äfven under förutsättning att ifrågasatt ombyggnad af Trollhätte kanal komme till stånd, kunde ändamålsenligt tillgodogöras genom kraftuttagningsens förläggande till älfvens östra strand. I utlåtande den 30 december 1902 har Richert aflämnat sådan utredning och såsom resultat däraf ansett vara ådagalagdt, att Trollhättans vattenkraft bör tillgodogöras medels särskilda kanaler eller tunnlrar och icke genom kombination med nuvarande eller blifvande trafikkanaler.

ler, samt att den östra stranden därtill är fullt användbar, ehuru i tekniskt afseende mindre lämplig än den västra. I anledning af denna utredning har utlåtande infordrats af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen men ännu ej inkommit. Frågan härom har således icke vunnit slutlig behandling; men gifvet är i hvarje fall, att genom statens förvärf af de kanalbolaget enskildt tillhöriga, på östra älfstranden belägna jordområden lösningen af frågan om vattenkraftens uttagande och begagnande högst väsentligt underlättas. Dessa områden äro emellertid betydligt större, än som kan för nämnda ändamål vara behöfligt. Men äfven dessa ej för kraftuttagningen erforderliga områden torde böra af staten förvärfvas. En del af dessa områden upptages nu af Trollhättans municipalsamhälle, för hvilket stadsplan är fastställd. En annan del är afsedd för utvidgning af stadsplaneområdet. Det kan uppenbarligen icke vara lämpligt, att ett så betydande samhälle som Trollhättan är beläget på enskildt bolag tillhörig mark, utan bör staten därför förvärfva denna mark. Och jämväl de öfriga områdena synas, särskildt med hänsyn till den tilltänkta kraftanläggningen, hvilken naturligtvis kommer att medföra uppkomsten af nya industriella anläggningar därstädes, böra af staten förvärfvas.

Om jag sålunda anser tiden vara inne att söka få till stånd öfverenskommelse med nya Trollhätte kanalbolag om öfverlåtelse å staten af kanalverket med tillhörigheter, sker sådant gifvetvis under förutsättning, att öfverenskommelsen träffas på villkor, som kunna anses vara för staten antagliga.

Jag tillåter mig därför att till en början upptaga till granskning de villkor för öfverlåtelsen, som finnas intagna uti det förslagskontrakt angående förvärfvande för Kungl. Maj:ts och kronans räkning af Trollhätte kanalverk och viss annan nya Trollhätte kanalbolags egendom, hvilket kontrakt blifvit af bolaget godkändt, och för hvars innehåll jag i det föregående redogjort.

Den i kontraktet föreslagna köpeskillingen har blifvit bestämd dels genom kapitalisering af den bolaget enligt privilegiet tillkommande andelen i behållna afkastningen af kanalverket och dels genom af två ojäfviga personer verkställd värdering af den bolaget enskildt tillhöriga egendom. Bolaget tillkommande andel i behållna årsafkastningen kan enligt privilegiet uppgå till högst 150,000 kronor. Afkastningen i öfrigt skall öfverlämnas till statsverket. Då med afseende å den utveckling kanalverket vunnit det icke kan antagas, att bolagets andel kommer att nedgå under 150,000 kronor, synes detta belopp, såsom nu också skett, böra läggas till grund för bestämmandet af kanalverkets värde i bolagets hand. Genom beloppets kapitaliserande med användande af en

räntefot af 3,6 procent har kanalverkets värde befunnits uppgå till 4,166,666 $\frac{2}{3}$ kronor. Det sålunda funna värdet å kanalverket i bolagets hand synes mig kunna godkännas.

Den fasta egendom, som tillhör bolaget enskildt, har af värderingsmännen åsatts ett värde af sammanlagdt 1,755,000 kronor. Mot denna, utaf två ojäfviga och sakkunniga personer verkställda värdering torde icke heller vara något att erinra.

Sammanlagda beräknade värdet skulle sålunda uppgå till 5,921,666 kronor 67 öre.

Köpesumman är i det af bolaget godkända kontraktsförslaget upptagen till 5,800,000 kronor att betalas med svenska statens 3,6 procent obligationer. Då dessa icke för närvarande kunna anses hafva högre kurs än 98 procent, blir köpesumman i själfva verket endast 5,684,000 kronor. Vid köpeskillingens bestämmande på detta sätt har dock bolaget fäst det villkor, att reparationsfonden icke skulle ingå i köpet.

Enligt bolagets privilegium af år 1838 och de för bolaget samma år fastställda regler skulle underhållskostnader och mindre reparationer bestridas af årsinkomsterna, men för större reparationer skulle afsättas en särskild reparationsfond. Fonden skulle bildas genom årliga afsättningar till belopp af minst 5,000 riksdaler banko, tills fonden uppnått en storlek af 100,000 riksdaler banko. Komme fonden att minskas genom verkställda reparationer, skulle den återbringas till nämnda storlek genom förnyade årliga insättningar å 5,000 riksdaler banko. Dessa bestämmelser ändrades genom nådiga brefvet den 2 oktober 1874, i det att Kungl. Maj:t då medgaf att, då behållna årsinkomsten af kanalverket öfverstege 150,000 kronor, högst 7,500 kronor af öfverskottet finge årligen, räknadt från och med år 1874, läggas till reparationsfondens kapital och med ränta på ränta förökas, till dess fonden uppginge till 300,000 kronor, med iakttagande att, då fonden blifvit minskad, densamma genom förnyad insättning af högst 7,500 kronor årligen bringades till nyssberörda belopp, 300,000 kronor.

Från och med år 1874 hafva således insättningarna å fonden utgått af det öfverskott å kanalinkomsterna, som enligt bolagets privilegium skulle öfverlämnas till statsverket. I följd häraf kunde ifrågasättas, huruvida icke fonden eller större eller mindre del däraf borde i och med köpet öfverlämnas åt kronan. Fonden redovisas för närvarande i Sveriges allmänna hypoteksbanks 4 procent obligationer af år 1878 och uppgår nominellt till 315,466 kronor 67 öre. Då bland köpevillkoren jämväl ingår skyldighet för bolaget att verkställa alla behöfliga reparationer till tillträdesdagen, och afdrag å köpeskillingen endast skall ske, för den händelse dessa reparationer skulle komma att uppgå till

så stort belopp, att reparationsfonden komme att nedgå under 300,000 kronor, torde vid bedömandet af köpevillkoren fonden icke böra beräknas till högre belopp än 300,000 kronor. Med tillägg af dessa 300,000 kronor skulle köpeskillingen uppgå till 5,984,000 kronor. Köpeskillingen, på detta sätt bestämd, skulle sålunda komma att med något mer än 62,000 kronor öfverstiga det efter förut angifna grunder beräknade sammanlagda värdet å kanalverket och bolagets fastigheter. Detta oaktadt anser jag det af bolaget uppställda villkor, att reparationsfonden icke skulle ingå i köpet, böra godkännas; och hänvisar jag i sådant afseende till de skäl, som f. d. preidenten Annerstedt åberopat härför i sin underdåniga skrifvelse, men vill för egen del tillägga, att öfverenskommelsen synes vara ekonomiskt fördelaktig för statsverket, äfven utan reparationsfondens öfverlämnande till statsverket. Bolagets behållna årliga vinst af kanalverket har utgjort 150,000 kronor. Då kanalverket öfvergått i statens ägo, kommer denna årsvinst staten till godo. Enligt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens beräkning skulle i följd af statens öfvertagande af kanalverket de årliga omkostnaderna för kanalverkets drift kunna nedbringas med något mer än 64,000 kronor. Af skäl, som jag längre fram skall närmare angifva, synes dock det belopp, som är att för utgifterna beräkna, böra ökas med närmare 10,000 kronor. I statens hand bör således årsvinsten ökas med allenast 54,000 kronor eller till 204,000 kronor. Därtill komma arrenden och tomtafgifter, hvilka enligt senaste revisionsberättelsen uppgingo, de förra till 5,321 kronor 83 öre och de senare till 1,489 kronor 71 öre eller sammanlagdt till i rundt tal 7,000 kronor, då årsvinsten blir 211,000 kronor. Å andra sidan har statsverket att betala räntan å de såsom likvid lämnade 3,6 procent obligationerna. Denna ränta utgör 208,800 kronor om året. Med skillnaden mellan dessa belopp, 2,200 kronor, skulle således statsverkets årsbehållning af kanalverket genom köpet komma att ökas, därvid dock är att märka, att kostnaden för större reparationer, hvilken nu utgått ur reparationsfonden, skulle komma att omedelbart drabba statsverket. Men därtill kommer statsverket ytterligare till godo den betydande förmån, som kan hämtas däraf att staten blir strandägare vid Trollhätte-fallen och följaktligen i tillfälle att tillgodogöra sig dess vattenkraft, hvarförutom kan antagas att, när vattenkraftstationen kommer till anläggning, statens inkomst af fastigheterna, hvilka då kunna i ökad omfattning komma att användas såväl till byggnadstomter som till industriella anläggningar, kommer att betydligt öfverstiga den nuvarande.

I afseende å sättet för köpeskillingens erläggande hafva fullmäktige i riksgäldskontoret gjort den erinran, att på grund af vissa bestämmelser i kontraktet det kunde inträffa, att köpeskillingen vid likviden komme

att beräknas till ett belopp, som, med användande af hittills förekommande valörer å svenska statens 3,6 procent obligationer icke kunde jämnt likvideras med sådana obligationer, och med anledning häraf ifrågasatt, huruvida icke för fullständighetens skull bestämmelser borde för sådant fall meddelas rörande sättet för betalandet af det öfver-skjutande beloppet. Enligt min mening torde icke kunna ifrågasättas annat än att betalningen af ett sådant möjligen uppkommande öfver-skott, hvilket icke kan uppgå till 500 kronor, skall ske genom kontant likvid genom riksgäldskontoret. Och då riksgäldskontoret icke lär underlåta att hos Kungl. Maj:t anmäla till ersättande det sålunda gjorda förskottet, synas några särskilda föreskrifter för detta fall icke vara erforderliga.

Enligt § 12 i kontraktsförslaget skola i bolagets tjänst anställda personer, hvilka finnas upptagna å en vid kontraktsförslaget fogad förteckning, äga rätt att öfvergå i statsverkets tjänst utan minskning i de en hvar af dem enligt samma förteckning tillkommande aflönings- och pensionsförmåner.

Förteckningen upptager följande tjänstinnehafvare med följande aflönings- och pensionsförmåner:

	Kontant aflöning.	Ålderstillägg.	Pension efter sam- manlagdt 95 lef- nads- och tjänstår.
Mekanikus Axel Theodor Strömberg.....	5,000: —	(Två å 500 kronor, det ena efter fem och det andra efter inalles tio års inne- hafvande af tjänsten med godt vitsord.)	4,600: —
Kamreraren och materialförvaltaren Emil Niko- laus Lundmarker.....	4,500: —	d:o d:o	4,200: —
Kontrollinspektoren och 1:ste bokhållaren Erik Adolf Claréus.....	2,500: —	(Två å 300 kronor, det ena efter fem och det andra efter inalles tio års inne- hafvande af tjänsten med godt vitsord.)	2,400: —
2:dre bokhållaren Gustaf William Lindh.....	1,800: —	d:o d:o	1,800: —
3:dje bokhållaren Simon Natanael Lindqvist	1,600: —	d:o d:o	1,600: —

	Kontant aflöning.	Ålderstillägg.	Pension efter sam- manlagdt 95 lef- nads- och tjänstår.
Kanalinspektoren i Vänersborg Axel Hjalmar Ossian Schagerström	2,200: —	{Två å 300 kronor, det ena efter fem och det andra efter inalles tio års inne- hafvande af tjänsten med godt vitsord.}	2,200: —
Kanalinspektoren vid Brinkebergskulle Johan- nes Johansson	2,200: —	d:o d:o	2,200: —
Kanalinspektoren vid Ström Gustaf Adolf Lundgren	2,200: —	d:o d:o	2,200: —
Föreståndarinnan för flickslöjdskolan Sigrid Magdalena Cecilia Lagercrantz	900: —	—	800: —
Timmermansförmannen Johan Henriksson.....	1,139: 50	—	{70 % af honom från bolaget under de se- naste fem åren till- flytande medelin- komst, däri inberäk- nade såväl kontanta löneinkomster som naturaförmåner, dock icke öfver 850 kronor.
Smedsförmannen Fabian Wikström.....	1,139: 50	—	d:o d:o
Murareförmannen Carl Alfred Henriksson	1,439: 50	—	d:o d:o
Befälhafvaren å bolagets bogserbåt Oskar Alfred Svensson	1,600: —	—	d:o d:o
Maskinisten å bolagets bogserbåt August Andersson	1,000: —	—	d:o d:o
Skogvaktaren August Larsson	864: —	—	d:o d:o
1:ste maskinisten vid elektricitetsverket An- ders Oskar Broman	1,620: —	—	d:o d:o
2:dre maskinisten vid elektricitetsverket Johan Anton Hermansson	1,200: —	—	d:o d:o
Biträdande maskinisten vid elektricitetsverket Carl Robert Johansson	900: —	—	d:o d:o

Då af dessa tjänstinnehafvare allenast kamreraren Lundmarker för närvarande är i åtnjutande af ålderstillägg, nämligen det första å 500 kronor, blir sammanlagda beloppet af för närvarande till dessa tjänstinnehafvare utgående aflöningar 34,302 kronor 50 öre. Samtliga med undantag af befälhafvaren och maskinisten å bolagets bogserbåt samt maskinisterna vid elektricitetsverket åtnjuta därjämte förmånen af boställe eller af bostad, hvartill kommer ved för föreståndarinnan för flickslöjdskolan, de tre förmännen samt skogsvaktaren.

Beträffande pensionsförmånerna är vidare föreskrifvet att, därest några af dessa tjänstinnehafvare på grund af ålderdom eller sjukdom af direktionen erhåller afsked innan han eller hon uppnått sammanlagdt 95 lefnads- och tjänstår, skall den sålunda afgångna bekomma i pension lika många 95-delar af föreskrifvet pensionsbelopp, som sammanlagda summan af den afgångnas lefnads- och tjänstår.

Vidare föreskrifves i samma § 12 af kontraktsförslaget, att alla vid kanalverkets öfverlämnande till kronan i kanalverkets tjänst genom kontrakt anställda vakter och arbetare med flere tillförsäkras de dem enligt anställningskontrakten tillkommande aflönings- och pensionsförmåner.

Dessa hos kanalbolaget anställda betjante antagas i tjänsten enligt kontrakt på tre månaders uppsägning. Befattningshafvarna åtnjuta, förutom kontant lön, bostadslägenhet med potatissland samt vedbrand äfvensom i de flesta fall beklädnadsbidrag. Dem tillkommer därjämte fri läkarvård och medicin för sig och familj. Enligt antagningskontraktet insätter bolaget å befattningshafvarens motbok med den för kanalbetjante upprättade sparkassa ett belopp af 1 krona 50 öre i månaden, således 18 kronor om året.

Beträffande pensionering af kanalbetjante och andra arbetare, hvilka erhållit fast anställning hos bolaget, finnas härför särskilda, af bolagsstämma fastställda regler. Dessa innehålla hufvudsakligen följande bestämmelser. Kanalbetjant och fast anställd arbetare erhåller pension efter minst 25 års tjänst, därest sammanlagda antalet lefnads och tjänstår uppgår till 85. Pensionsbeloppet är 300 kronor om året. I vissa fall kan pension erhållas tidigare men utgår då med mindre belopp, såvida icke afgången ur tjänsten är beroende på skada till följd af olycksfall i arbete för bolagets räkning, då pensionen kan bestämmas till 300 kronor om året. Begravningshjälp utgår med 40 kronor. Vidare innehålla reglerna bestämmelser om pensioner för änkor och barn samt under hvilka förhållanden pensionsrätten kan mistas.

Då de tjänstinnehafvare, som afses i kontraktsförslagets § 12, torde få anses vara behöfliga för kanalverkets drift, synes anledning saknas till anmärkning mot de till förmån för dessa i samma § gjorda förbehåll.

Enligt kontraktsförslaget skall vidare bolagets ansvarighet för pensioner och understöd till före detta direktörer, tjänstemän och betjante vid kanalverket, enligt särskild vid kontraktsförslaget fogad förteckning, öfvertagas af statsverket från och med tillträdet. Förteckningen upptager 42 personer, och sammanlagda beloppet af pensioner och understöd utgör 11,293 kronor 84 öre.

Då ifrågavarande pensioner och understöd hittills utgått från kanalverkets inkomster, synes icke något vara att erinra däremot att, om staten öfvertager kanalverket, staten jämväl åtager sig de förpliktelser, som kanalbolaget iklädt sig i förhållande till bemälda pensions- och understödstagare.

Rörande öfriga kontraktsvillkor torde jag icke särskildt behöfva yttra mig, då de i allmänhet äro af mindre vikt eller ock endast utgöra naturliga konsekvenser af den egendomsförsäljning, som i kontraktet afses.

Den utredning, som förevarande fråga sålunda erhållit, synes mig gifva tillräckligt stöd för godkännande äfven å statens sida af ifrågavarande kontrakt angående förvärfvande för Kungl. Maj:ts och kronans räkning af Trollhätte kanalverk och viss annan nya Trollhätte kanalbolags egendom.

Beträffande den egendom, som sålunda på grund af kontraktet komme att öfverlåtas å Kungl. Maj:t och kronan, utgöres densamma dels af själfva kanalverket med för detsammas drift erforderlig jord, till hvilken äfven torde böra räknas den, som upplåtits till boställen åt tjänstemän och betjante vid kanalverket, jämte byggnader, inventarier och materialier, telefon- och signalledningar m. m., dels af tomter inom Trollhättans planlagda område jämte mark, belägen utanför detta område och afsedd för tomtindelning, och dels af utarrenderade jordbruksfastigheter.

Hvad angår förvaltningen af kanalverket och den för detsammas drift erforderliga fasta och lösa egendom, synes mig på de skäl, som af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anförts, densamma böra uppdragas åt denna styrelse. Jag har förut redogjort för den af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen gjorda beräkning af kostnaden för förvaltningen, därest densamma komme att öfverlämnas åt styrelsen. Då

öfvertagandet af denna förvaltning skulle medföra icke så obetydlig ökning i styrelsens arbetsbörda, synas mig, på sätt styrelsen jämväl föreslagit, extra arbetskrafter böra ställas till styrelsens förfogande, hvaremot någon särskild ersättning till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens chef och ledamöter för de bestyr, som genom kanalverkets öfvertagande skulle för dem tillkomma, icke synes böra utgå. Styrelsen har beräknat arfvodena till dessa extra biträden till sammanlagdt 8,500 kronor om året. Därtill komma 819 kronor 90 öre i inspektionskostnader. Jag finner icke anledning till anmärkning mot hvad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i denna del hemställt. Den årliga kostnaden i sin helhet för kanalverkets förvaltning har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, med ledning af den utaf kanalbolaget för år 1904 upprättade aflönings- och utgiftsstat, beräknat till 111,085 kronor 86 öre. Mot denna beräkning har jag endast att göra några mindre anmärkningar. Bland de å den särskilda förteckningen upptagna tjänstinnehafvare, hvilka skulle äga att ingå i statsverkets tjänst mot de aflöningsförmåner, som i förteckningen angifvas, förekommer föreståndarinnan för flickslöjdskolan i Trollhättan med en årlig aflöning af 900 kronor jämte bostad, vedbrand och andra naturaförmåner, uppskattade till 200 kronor. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har icke upptagit hennes löneförmåner i sin beräkning. Vidare förekommer i samma förteckning murareförmannen Carl Alfred Henriksson med en årlig kontant aflöning af 1,439 kronor 50 öre. I väg- och vattenbyggnadsstyrelsens beräkning ingår Henriksson med en årslön af endast 1,139 kronor 50 öre. Henriksson är nämligen upptagen till detta belopp i aflöningsstaten. Enligt hvad jag inhämtat, bör dock Henrikssons aflöning beräknas på sätt som skett i förteckningen, enär han af särskilda arbeten, ofta utförda utom hemvistet, under åtskilliga år haft den i förteckningen upptagna högre inkomsten. Af dessa anledningar och för att kunna möta äfven oförutsedda utgifter på detta område torde till bestridande af förvaltningskostnaderna böra vara disponibelt ett belopp, som lämpligen torde kunna bestämmas till 120,000 kronor.

Förvaltningskostnaderna böra naturligtvis utgå af inkomsterna af kanalverket.

Af dessa inkomster torde äfven böra gäldas ej mindre utgifterna för kanalverkets underhåll jämte hvad därmed äger sammanhang, än äfven obligationsräntan, 3,6 procent, å den i svenska statsobligationer erlagda köpeskillingen.

Det statsverket tillkommande öfverskott af kanalbolagets inkomster

har hittills ingått till handels- och sjöfartsfonden. Detta synes mig äfven framgent böra äga rum, synnerligast som, sedan statsverket öfvertagit kanalverket, någon särskild reparationsfond icke är erforderlig, och följaktligen kostnaden för större reparationer å kanalen torde böra bestridas ur handels- och sjöfartsfonden. Af följande tablå, som visar handels- och sjöfartsfondens inkomster och utgifter under tioårsperioden 1894—1903, finner man, huru betydande del af fondens årsinkomster utgjorts af medel, som kommit fonden till godo från Trollhätte kanalverk. Under sådana förhållanden vore fara värdt att, om denna inkomst upphörde att tillflyta fonden, densamma icke skulle blifva i stånd att tillgodose de behof, som fonden är afsedd att fylla.

Å r.	Ingående balans.		Inkomster från Trollhätte kanalverk.		Summa inkomster.		Utgifter.		Utgående balans.	
	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.
1894.....	3,218,235	01	82,022	11	178,702	53	38,495	83	3,358,441	71
1895.....	3,358,441	71	37,646	10	138,623	96	538,759	60	2,958,306	07
1896.....	2,958,306	07	110,066	48	212,893	89	33,143	92	3,138,056	04
1897.....	3,138,056	04	36,004	30	142,124	08	116,598	68	3,163,581	44
1898.....	3,163,581	44	126,782	46	290,233	39	65,298	52	3,388,516	31
1899.....	3,388,516	31	207,992	15	326,437	51	51,775	71	3,663,178	11
1900.....	3,663,178	11	190,257	04	321,368	10	79,178	57	3,905,367	64
1901.....	3,905,367	64	164,243	65	307,116	48	208,261	36	4,004,222	76
1902.....	4,004,222	76	98,563	85	243,579	69	262,701	02	3,985,101	43
1903.....	3,985,101	43	79,599	25	227,957	12	71,696	53	4,141,362	02

Vidkommande i köpet ingående delar af det till stadsplan indelade området, som ligger mellan älfven och aktiebolaget Nydqvist & Holms järnvägsspår och är angifvet å den vid kontraktet fogade kartan, samt det till stadsplanens utvidgning afsedda området öster om nämnda järnvägsspår, torde särskild utredning vara af nöden såväl i fråga om villkoren för upplåtelser från dessa områden som beträffande arrendevillkoren för redan upplåtna tomter, sedan nu gällande arrendekontrakt gått till ända. Intilldess sådan utredning åstadkommits, torde dessa områden böra stå under den förvaltning, som af Kungl. Maj:t bestämmes, och kostnaden för förvaltningen utgå af från dessa områden in-

flytande tomt- och andra afgifter, hvarefter öfverskottet bör ingå till statsverket. Sedan berörda utredning hunnit verkställas, torde frågan om användningen af dessa områden böra underställas Riksdagens pröfning.

Hvad slutligen angår de i köpet ingående, såsom jordbruksfastigheter utarrenderade hemmansdelar och lägenheter, synas, rörande förvaltningen af dessa, särskilda bestämmelser icke vara erforderliga, då i och med statens öfvertagande af dessa fastigheter föreskrifterna i nådiga kungörelsen den 10 november 1882 angående förändrade grunder för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner torde vara på dem tillämpliga.

Under åberopande af hvad jag sålunda anført, får jag i underdanighet hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att

ej mindre, med godkännande af omförmälda förslag till kontrakt angående förvärfvande för Kungl. Maj:ts och kronans räkning af Trollhätte kanalverk och viss annan nya Trollhätte kanalbolags egendom, medgifva, att Kungl. Maj:t må i enlighet med samma kontrakt träffa öfverenskommelse med kanalbolaget om förvärfvande för statsverkets räkning af den i kontraktet angifna egendom, äfvensom bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att verkställa likviden i enlighet med kontraktet,

än äfven medgifva, dels att kanalverket med hvad till detsammas drift erfordras i jord, byggnader, inventarier, materialier m. m. må ställas under förvaltning af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen,

dels att till bestridande af kostnaden för denna förvaltning må utaf kanalverkets inkomster tillsvidare användas ett belopp af högst 120,000 kronor om året,

dels att, sedan af kanalverkets inkomster guldits såväl nyssnämnda förvaltningskostnad som ock utgifterna för kanalverkets underhåll jämte hvad därmed äger sammanhang samt af samma inkomster till riksgäldskontoret öfverlämnats 3,6 procent af den i svenska statens 3,6 procent obligationer erlagda köpeskillingen, återstoden af den årliga inkomsten af kanalverket må öfverlämnas till handels- och sjöfartsfonden,

dels ock att, beträffande de i köpet ingående delar af det till stadsplan indelade området vid Trollhättan samt det öster därom belägna, till stadsplanens utvidgning afsedda området, samma områden må, intill dess utredning hunnit verkställas såväl i fråga om villkoren för upplåtelser från dessa områden som beträffande arrendevillkoren för redan upplåtna tomter, sedan nu gällande arrendekontrakt gått till ända, stå under den förvaltning, som af Kungl. Maj:t bestämmes, och kostnaden för förvaltningen utgå af inflytande tomt- och andra afgifter.

Till denna af statsrådets öfriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnade, att proposition skulle till Riksdagen aflåtas af den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ex protocollo:

O. G. Rehn.
